

Örökbefogadás

Szerző: KATONÁNÉ PEHR Erika

Affiliáció: címzetes egyetemi docens, PTE ÁJK

Rovat: Családjog

Rovatszerkesztő: Hegedűs Andrea

Lezárás dátuma: 2018.06.28

Idézési javaslat: KATONÁNÉ PEHR Erika: „Örökbefogadás” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Családjog rovat, rovatszerkesztő: HEGEDŰS Andrea) <http://ijoten.hu/szocikk/orokbefogadas> (2018). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

A nemzetközi egyezmények kinyilvánították a gyermek jogát arra, hogy szülei neveljék, és hogy különleges helyettesítő védelmet biztosítsanak családi, családias elhelyezés, hazai örökbefogadás vagy –ennek sikertelensége esetén – nemzetközi örökbefogadás formájában, ha a gyermek a vér szerinti családjában nem hagyható. Az örökbefogadás elsődleges célja világviszonylatban is az, hogy annak a gyermeknek, akinek nincsenek vér szerinti szülei, vagy a szülők a gyermeket nem tudják, nem akarják megfelelően nevelni, az örökbefogadott gyermek családban történő nevelkedése érdekében rokoni kapcsolatot létesítsen az örökbefogadó, annak rokonai és az örökbefogadott gyermek között. Ez a megközelítés az örökbefogadás családjogi és gyermekvédelemi jellegét is tükrözi. Az örökbefogadást a kiskorú gyermek legfőbb érdekére figyelemmel a hatóság vagy – számos országban – a bíróság engedélyezi, és ezzel a döntéssel létre is jön. Az örökbefogadás állandóságát számos új rendelkezés segíti, így többek között az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának vizsgálata, a vér szerinti szülői hozzájáruló nyilatkozatok korlátozott idejű visszavonása, a gyermek gondozásba történő kihelyezése, továbbá az örökbefogadás közvetítése, meghatározott idejű utánkövetése. Az örökbefogadás jogi következményei játszanak a legnagyobb szerepet abban, hogy az örökbefogadott minél jobban integrálódjon az örökbefogadói családba. A gyermeknek ugyanakkor ismernie és értenie kell saját élettörténetét, ezért vér szerinti származását mind a nyílt, mind a titkos örökbefogadás esetén nyílttá kell tenni számára. Az örökbefogadás megszűnhet kölcsönös vagy egyoldalú kérelmen alapuló bontással, azzal, hogy erre kiskorú gyermek esetében csak kivételes esetben kerülhet sor.

Tartalomjegyzék

- 1. Az örökbefogadás jogintézményének történeti fejlődése**
 - 1.1. Egyetemes jogtörténetének főbb lépcsőfokai
 - 1.2. Magyar jogtörténetének főbb szakaszai
- 2. Az örökbefogadás célja és a felek érdekei**
- 3. Az örökbefogadás általános feltételei**
 - 3.1. Az egyező kérelem és a szükséges hozzájárulások
 - 3.2. A nevelésben elvárt folytonosság
 - 3.3. A gyermek érdeke
- 4. Az örökbe fogadó személye**
 - 4.1. Pozitív feltételek

- 4.1.1. Életkor és korkülönbség
 - 4.1.2. Házastársak, élettársak, egyedülállók általi örökbefogadás
 - 4.1.3. Az örökbe fogadó alkalmassága
 - 4.2. Negatív (kizáró) feltételek
- 5. Az örökbe fogadható gyermek**
- 5.1. A kiskorú gyermek
 - 5.2. Az örökbe fogadhatónak nyilvánított gyermek
- 6. Az örökbefogadás formái**
- 6.1. Nyílt és titkos, egyszerű és teljes örökbefogadás
 - 6.2. Egyszerű és teljes örökbefogadás
- 7. Nemzetközi örökbefogadás**
- 7.1. A nemzetközi örökbefogadás elvei és fogalma
 - 7.2. Nemzetközi örökbefogadás eljárásjogi követelményei és utánkötése
- 8. Örökbefogadás előtti gondozás**
- 9. Az örökbefogadás létrejötte és utánkötése**
- 9.1. A haszonszerzés tilalma
 - 9.2. Az örökbefogadás létrejötte
 - 9.3. Az örökbefogadás utánkötése
- 10. Az örökbefogadás joghatásai**
- 10.1. Gyermeki jogállás az örökbe fogadó családjában és a közös gyermekké fogadás
 - 10.2. Joghatás a leszármazásból eredő jogokra és kötelezettségekre
 - 10.3. Nyitott és zárt örökbefogadás
 - 10.4. Az örökbefogadás és a névviselés
 - 10.5. Az örökbefogadás anyakönyvezése
 - 10.6. Örökbefogadás és az öröklés
 - 10.7. A vérségi származás megismerése
- 11. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása**
- 11.1. Az örökbefogadás hatálytalanná válása
 - 11.2. Az örökbefogadás sikeressége, sikertelensége
 - 11.3. Az örökbefogadás felbontása
 - 11.3.1. Felbontás kölcsönös kérelemre
 - 11.3.2. Felbontás egyoldalú kérelemre
 - 11.4. Az örökbefogadás felbontására irányuló per néhány kérdése
 - 11.5. Az örökbefogadás megszűnésének joghatása
- 12. JEGYZETEK**
-

1. Az örökbefogadás jogintézményének történeti fejlődése

1.1. Egyetemes jogtörténetének főbb lépcsőfokai

[1] Az örökbefogadás a római jogban, majd a magyar és a külföldi jogban olyan jogintézmény, amely a történelem során számos és esetenként párhuzamosan több célt is szolgált, rendeltetése a társadalom fejlődése során többször változott. Az örökbefogadás az idők folyamán a

nemzetségfenntartó, a vagyont egy kézben egyesítő szerződésből a gyermek nevelésének és gondozásának egyik hatékony eszközévé vált.^[1] Kialakulásakor az ókori társadalmakban azonban jellemzően vagyoni rendeltetésű, elsősorban öröklési jogot biztosító intézmény volt (->öröklési jog).

[2] A rabszolgatartó társadalom korában az örökbefogadás jelentős szerepet játszhatott a nemzetségek és a vagyonos családok közötti harcban, hiszen, ha nem volt az örökhagyónak gyermeke, akkor a nemzetség örökölt (->család, nemzetség és rokonság). Az örökbefogadás az atyai hatalom (*patria potestas*) keletkezésének egyik útja volt. A római jog az örökbefogadás két formáját ismerte, az *arrogatiót* és az *adoptiót*, azzal, hogy mindkét esetben az örökbe fogadók csak önjogú római polgárok, családok lehettek, az örökbe fogadónak pedig legalább 18 évvel idősebbnek kellett lennie az örökbe fogadottnál. Az *arrogatio* az önjogú személy, az *adoptio* valamely családfeje hatalma alatt álló személy örökbefogadását jelentette. Az *adoptio* akkor eredményezhetett atyai hatalmat (*adoptio plena*), ha az örökbe fogadó az örökbe fogadott felmenője volt, ellenkező esetben csak öröklési jogot (*adoptio minus plena*) biztosított. Később nők is örökbe fogadhattak, de ekkor csak öröklési jogot biztosított az örökbefogadás.^[2]

[3] A feudális és a kapitalista jogrendszerben az örökbefogadás az öröklési szerződésből fejlődött ki, és elsődleges célja változatlanul az örökössé válás volt. A fejlődés későbbi szakaszában további célok is érvényesültek, így a család részére utód biztosítása, a család kihalásának megakadályozása, bizonyos rangok, címek megszerzésének, átszállásának lehetővé tétele, de ezek nem voltak fontos célok. Ebben a korban mégis az örökbefogadás el nem ismerése volt a jellemző, hogy a vagyont a vérrokonok családjában maradjon.^[3] Az örökbefogadás elvesztette jelentőségét, ismételt szabályozása csak a modern polgári jogfejlődésben kapott lendületet. Ebben az időben a polgári megoldásoknak több változata is jelen volt, így az örökbefogadás el nem ismerése, mely a francia *Code Civil* megalkotásig a francia jogterületre volt jellemző, vagy nem családjogi intézményként való szabályozása, végül a családjogi célok szolgálata,^[4] amely az európai jogfejlődés eredménye volt.^[5] A modernizáció XIX–XX. századi folyamata már éles választóvonalat húzott az örökbefogadás régi és a mai tartalma közé. A vér szerinti család pótlására szolgáló legmegfelelőbb jogi eszköz ma már az örökbefogadás, hiszen kifejezetten a családi környezetben való nevelést biztosítja és megadja a gyermeknek mindazon jogokat, amelyek az örökbe fogadó szülők vér szerinti gyermekeit is megilleti.

[4] Az örökbefogadás jogintézményének modern történetét – melynek kezdete az Egyesült Államokban a XIX. század közepére, az Egyesült Királyságban az 1920-as évekre, míg Magyarországon a XX. század közepére tehető – sokáig a „megtervezett rokonság”, az „(össze)passzolás paradigmája” jellemezte, vagyis az, hogy az örökbe fogadottak külsőleg és belsőleg minél jobban hasonlítsanak az örökbe fogadókhöz.^[6] Az elmúlt évtizedekben azonban mind Európában, mind az Egyesült Államokban megváltozott az örökbefogadás gyakorlata. A rendkívül kevés hazai örökbe fogadható gyermek miatt előtérbe került a nemzetközi örökbefogadás, ezen belül is a speciális szükségletű vagy idősebb gyermekek örökbefogadása.^[7] Ennek hatására a korábbi „tervezett ->rokonság” szemlélete kezd árnyaltabbá válni, több kutatás a nemzetközi örökbefogadás európai történetét több korszakra osztja fel, amelyen belül sajátos dinamikát mutat az örökbefogadók viselkedése.^[8] Az örökbefogadó szülői generációk konceptualizálása nem jelenti azt, hogy a szülők e csoportjainak tapasztalatai, attitűdjei és viselkedése teljesen különböznek egymástól, hanem csak azt, hogy vannak jellemző vonásaik az adott társadalmi és gazdasági környezetben.

[5] Az örökbefogadás első európai korszaka az ún. hagyományosan zárt generációk időszaka volt Európában, amely az 1950–1970 közötti évekre tehető, amikor is az örökbefogadás jellemzően a gyermektelen pároknak adott lehetőséget a gyermeknevelésre. Az örökbe fogadó szülők arra törekedtek, hogy az örökbe fogadó család a biológiai család helyettesítője legyen, és mivel ebben az időszakban még titoknak számított az örökbefogadás, igyekeztek titokban is tartani azt, ezért különös hangsúlyt fektettek az eljárás anonim lefolytatására. Az örökbefogadás második európai korszaka az ún. optimista-idealista örökbefogadás időszaka, amely az 1971–1981 közötti évekre

tehető, amikor a belföldi örökbefogadások esélye csökken. Ebben az időszakban már nagy hangsúlyt kapnak ->a **gyermek jogai**, így különösen a származás megismeréséhez fűződő jog. A vér szerinti szülők is egyre többen hangoztatták, hogy nem tudják elfelejteni a maguk mögött hagyott születés történetét, életük végéig emlékeznek a gyermekükre, büntudatot éreznek és gyötrik őket a kétség, hogy él-e a gyermekük.^[9] Az örökbefogadás harmadik európai korszaka az ún. materialista-realista örökbefogadás, amely az 1982–1992 közötti időszakra tehető, amikor több kutatás is egyértelművé tette, hogy az örökbe fogadó családok számos problémával szembesülnek az intézményből örökbe fogadott gyermekeknél. Egyre növekvő igény mutatkozott a megfelelő képzés, a tájékoztatás és a segítség iránt, különösen a külföldről örökbe fogadott gyermekek tekintetében. Az örökbefogadás negyedik európai korszaka az ún. optimista-igényes örökbefogadás idősza, amely az 1993–2005 közötti évekre tehető, ahol az örökbe fogadó szülők felkészítő tanfolyamokon vesznek részt és hivatkoznak a gyermekhez való jogukra. A meddő párok is egészséges gyermekeket „követelnek”, és egyre kevésbé fontos a gyermekek segítségének motívuma az örökbefogadásnál.^[10]

[6] Napjainkban a világ egyre több országában az interetnikus örökbefogadások arányának növekedése jellemző, mert több európai országban a nemzetközi örökbefogadás aránya meghaladja az országon belüli nemzeti örökbefogadás arányát. Ez a tendencia tapasztalható Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában, Norvégiában, Olaszországban, Spanyolországban és Svédországban. Ezzel szemben Magyarországon, az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban továbbra is a hazai örökbefogadások aránya a magas. Az európai családformák és családpolitikák áttekintésével foglalkozó összefoglaló kutatási jelentés az örökbefogadással létrejött családokat „az új és ritka családtípusok” kategóriájába sorolta, mert a 2005-ös adatok alapján az ilyen típusú családok a családok háztartások 0,4 százalékát alkották Magyarországon és Németországban, 0,9 százalékát Franciaországban és 1 százalékát Hollandiában.^[11] Ugyanakkor, amíg külföldön jellemzően testvér mellé fogadnak örökbe más etnikumhoz tartozó gyermekeket, addig Magyarországon a ->**szülők** saját gyermekük hiányát próbálják pótolni.^[12]

1.2. Magyar jogtörténetének főbb szakaszai

[7] A magyar jogfejlődés jellegzetessége, hogy az örökbefogadást már Werbőczy István Tripartituma, a Hármaskönyv is tartalmazta a nemesség magánjogi viszonyai kapcsán, megengedett volt a kiskorúak és a nagykorúak örökbefogadása egyaránt, és a germán joghoz hasonlóan az öröklés elsődleges céljával. Régi magyar jogunk az örökbefogadás terén ismerte a gyermekké (*adoptio filialis*) és a testvérré fogadást (*adoptio fraternalis*). Ez utóbbi csak nemesek között állhatott fenn. Az örökbefogadás más rendeltetése is előtérbe kerülhetett, mint az ->**állampolgárság** megszerzése, a családi név, a nemesi cím továbbvitele, azonban a magyar feudális jogban az örökbefogadás igazi tartalma az örökségbe fogadás volt.^[13]

[8] A *gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi 20. törvénycikk* (Gyámtörvény) némileg változtatott az örökbefogadás elsődlegesen vagyoni jogi jellegén, amikor kimondta, hogy az atyai hatalom – ellenkező rendelkezés hiányában – átszáll az örökbe fogadó szülőre. Az örökbefogadás szerződéssel jött létre, ezért a nagykorúak közötti szerződést közokiratba kellett foglalni, kiskorúak esetén a szerződést az árvaszék hagyta jóvá. Az örökbefogadási szerződés érvényességéhez az igazságügyi miniszter megerősítésére is szükség volt. A kiskorúak örökbefogadásának két formája volt ismert a magyar jogban is, a szülői felügyeletnek az örökbefogadókra való átszállással járó ún. *adoptio plena* és a szülői felügyeleti jognak a vér szerinti szülőknél maradásával járó ún. *adoptio minus plena*. Az árvaszékek mint hatóságok jellemzően csak a ->**szülői felügyelet** átszállásával járó örökbefogadási szerződéseket hagyták jóvá, és minden esetben vizsgálták a nevelési céltartalmát. A családi nevelési elemeket a gyámhatóság, a minisztérium, valamint a bíróság gyakorlata mélyítette el, és ekkor kezdték az örökbefogadást családi kapcsolatot létrehozó intézménynek tekinteni.^[14] Különösen igaz volt ez a házasságon kívül született gyermekek esetében, mivel korábban nem volt mód az apai elismerésre vagy az apaság

bírói megállapítására,^[15] ezért a gyámhatóság lehetővé tette a gyermekeknek a természetes apa általi örökbefogadását.

[9] *A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény* (a továbbiakban: Csjt.) hatálybalépéséig (1953. január 1.) lehetőség volt ugyan nagykorúak örökbefogadására is, azonban a minisztériumi gyakorlat csak az olyan örökbefogadási szerződéseket erősített meg, ahol a családi nevelés, a családi kapcsolat már korábban is biztosítva volt. Az örökbefogadás különböző formáinak kialakulásában a Csjt. jelentett fordulópontot, mert megalkotásától kezdődően következetesen az örökbefogadás elsődleges céljaként az örökbe fogadott kiskorú részére biztosított családi környezetet és a családi nevelést fogalmazza meg. Ebből egyenesen következett a nagykorú személy örökbefogadásának a kizárása, valamint az, hogy a szülői felügyelet az örökbefogadás folytán minden esetben átszáll az örökbe fogadóra. A Csjt. az örökbefogadás szerződéses formáját megszüntette és az örökbefogadás gyámhatóság általi engedélyezését szabályozta. Kezdetben az örökbefogadás nem létesített teljes rokoni kapcsolatot az örökbe fogadó családdal, tehát az örökbefogadás egyszerű volt. Az örökbefogadás esetén azonban – ellenkező kérelem hiányában – az örökbe fogadott gyermek születését újra kellett anyakönyvezni, ami már a teljes rokoni kapcsolatra utalt.^[16] *A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény* (a továbbiakban: 1959-es Ptk.) 617. § (1) bekezdése szerint az örökbe fogadott már az örökbe fogadó vér szerinti leszármazójaként örököl. A Csjt. 1960. évi módosítása^[17] pedig már teljes rokoni kapcsolatot létesített az örökbe fogadott és az örökbe fogadó, illetőleg rokonai között, és ezzel jogi kapcsolattá emelte azt a kapcsolatot, amelyet az anyakönyvi bejegyzés ténylegesen már kiépített.

[10] A Csjt. 1974. évi módosítása^[18] azt kívánta elősegíteni, hogy az örökbe fogadott gyermeknek a beilleszkedése minél harmonikusabb legyen, ezért általánossá tette, hogy a vér szerinti szülő úgy is hozzájárulhat gyermeke örökbefogadásához, ha az örökbe fogadó személyét nem ismeri. A nyilatkozatot visszavonni nem lehetett. Ezek a szabályok az örökbefogadás titkosságának megerősítését jelentették akkor, amikor a fejlett nyugati országokban már a „nyitott örökbefogadás” intézménye kapott teret. Emellett az 1959-es Ptk. 1977. évi módosítása^[19] kimondta, hogy titkos örökbefogadás esetén az örökbe fogadott és a vér szerinti rokonai között – az örökbefogadás fennállása alatt – nincs törvényes öröklési kapcsolat. 1987-ben a jogalkotó összhangot alakított ki az öröklés szempontjából titkos örökbefogadás és a Csjt. titkos örökbefogadási szabályai között.^[20] A Csjt. később feljogosította a gyámhatóságot arra, hogy a gyermek érdekében az örökbefogadást a szülő hozzájárulása nélkül is engedélyezze. Ezt a jogi lehetőséget a Csjt. 1986. évi módosítása^[21] kizárta, ugyanis a szülőt csak akkor lehet ettől a jogától megfosztani, ha a szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette vagy egyéb, törvényben meghatározott körülmény merül fel, amelynek alapján mellőzhető a szülői hozzájárulás.^[22] A Csjt. 1990. évi módosítása^[23] a titkos örökbefogadások körét kibővítette az örökbefogadhatónak nyilvánítás jogintézményével. A Gyermekjogi Egyezményrel való összhang megteremtése érdekében a Csjt.^[24] is elismerte, hogy a külföldre történő örökbefogadás a családból kiemelt gyermekek számára csak másodlagos eszköz lehet, ezért követelményként merült fel ennek megfelelő korlátok közé szorítása.

[11] 1997. november 1-jén lépett hatályba *a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény* (a továbbiakban: Gyvt.), amely a gyermekvédelmi és a gyámügyi reform együttes megvalósítását tűzte ki célul, biztosítva a *Gyermek Jogairól szóló New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben* (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) foglalt szociális gyermeki jogok megvalósulását is. A törvény fontos szemléletbeli változást eredményezett azzal, hogy a gyermeknek a vér szerinti családban történő nevelkedéshez fűződő jogát alapelveként kezeli, valamint hangsúlyozza a szülői felelősség megerősítését és a vér szerinti családok többirányú támogatását. A Gyvt. a kiskorú gyermek érdekében több reformot vezetett be az örökbefogadás terén, amely mélyen érintette az örökbe fogadó szülők érdekeit is. Az örökbefogadás létrejöttét, az örökbe fogadó szülő alkalmasságát, felkészítését érintő változások is azt a célt szolgálják, hogy az örökbefogadás minél teljesebben

garantálja a gyermek legfőbb érdekét.^[25] Emellett a gyermekek hazai örökbefogadásának gyorsítása, a külföldi örökbefogadásuk jogi megalapozottsága érdekében kialakításra került az örökbefogadást segítő Egységes Örökbefogadási Nyilvántartás, amely a megyei (titkos és nyílt örökbefogadás elősegítése), az országos (országos örökbefogadást elősegítő szerv – titkos és nyílt örökbefogadás elősegítése), valamint a nemzetközi szint (nemzetközi örökbefogadási ügyben eljáró központi hatóság – csak nevelésbe vett gyermek örökbefogadását elősegítve) együttműködését jelenti.^[26] A Gyvt. és a Csjt. rögzítette azt is, hogy a gyermeknek joga van a származása, vér szerinti családja megismeréséhez, melynek garanciáit a *gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet* (a továbbiakban: Gyer.) szabályai teremtik meg. Az örökbefogadási eljárás átláthatóságát segítette az örökbefogadást elősegítő és az örökbefogadás utánkövetését végző szervezetek tevékenységének szabályozása mind törvényi (Gyvt.), mind kormányrendeleti szinten.^[27]

[12] Mivel az örökbefogadás szabályozása folyamatosan igyekezett lépést tartani a sokszor ellentétes érdekeket hordozó társadalmi elvárásokkal, az örökbefogadásnak a *Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény* (a továbbiakban: Ptk.) *Negyedik, Családjogi Könyvébe* (a továbbiakban: Csjk.) tartozó szabályai lényeges, koncepcionális változtatást nem igényeltek.^[28] A *Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény* (a továbbiakban: 1952-es Pp.) a bírósági eljárást nem szabályozta, és nem is említette meg a személyi állapoti perek között, ezért a pert az általános szabályok szerint folytatta le a bíróság. A *Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény* (a továbbiakban: Pp.) már tartalmazza az örökbefogadás felbontása iránt indított perek különös szabályait is, így 2018. január 1-jével ezekre a perekre is kiterjednek és alkalmazandóak a személyi állapottal kapcsolatos perek közös, az általánostól eltérő szabályai.

2. Az örökbefogadás célja és a felek érdekei

[13] Az örökbefogadás célja azzal áll összhangban, hogy a társadalomban milyen érdekek kielégítését szolgálja. A Gyermekjogi Egyezmény 20. cikkének 1. pontja szerint a gyermek különleges védelemre és segítségre szorul, ha ideiglenesen vagy véglegesen meg van fosztva családi környezetétől, vagy saját érdekében nem hagyható ebben a környezetben. A 3. pontja szerint a helyettesítő védelem egyik elsődleges családjogi és gyermekvédelmi eszköze az örökbefogadás. A Csjk. ennek szellemében fogalmazza meg az örökbefogadás célját és egyben fogalmát is, vagyis az örökbefogadás olyan jogviszony, ami az örökbe fogadó, annak rokonai és az örökbe fogadott kiskorú gyermek között rokoni kapcsolatot létesít az örökbe fogadott gyermek családban történő nevelkedése érdekében. Az állam azzal segíti a rokoni kapcsolat kialakítását, hogy meghatározza az örökbefogadás létrejöttének jogi feltételeit, a tartalmát adó joghatásokat és a célját betölteni nem tudó örökbefogadás megszűnésének feltételeit. A rokoni kapcsolat létesítése célja és egyúttal eszköze is az örökbefogadásnak. A Csjk. az alapelvei között rögzíti a gyermek érdekeinek és jogainak fokozott védelmét, melynek egyik garanciája a gyermeknek a saját családjában való nevelkedéséhez fűződő joga, és az is, ha nem hagyható családi környezetében, akkor is biztosítani kell számára, hogy lehetőleg családi környezetben nőjön fel és korábbi kapcsolatait is ápolhassa. Az örökbefogadást a leszármazáson alapuló kapcsolattal egyenértékűnek tekinti annak minden joghatásával együtt.

[14] Az örökbefogadás céljának több szempontból is jelentősége van a magyar szabályokban. Egyrészt a gyámhatóság az örökbefogadást csak akkor engedélyezheti, ha az örökbefogadás a gyermek érdekében áll, vagyis célja megvalósul,^[29] másrészt a gyámhatóság kiskorú örökbe fogadott esetében akkor bontja fel az örökbefogadást, ha a bontás a gyermek érdekében áll, vagyis ha az örökbefogadás célját már nem tölti be.^[30] A gyámhatóság – a gyermek érdekében^[31] – általános ellenőrzési jogot kap az örökbefogadás létrejötté tekintetében, hogy a kiskorú családi neveléséről a legjobb belátása szerint az összes szóba jöhető körülmény alapján döntsön. A Gyermekjogi Egyezmény a gyermek „mindenekfelett álló érdeke” kifejezést használja, ugyanakkor a *The child's best interest* alapelv értelmezése sok jogtudós között vitára adott okot.^[32] A Csjk. az alapelvei között a gyermek érdekeinek fokozott védelmét írja elő, mellyel azt kívánja biztosítani, hogy a gyermek érdeke mindig elsődleges

legyen, a véleményét korára és érettségére tekintettel figyelembe vegyék.

[15] Az érdekek közvetlenül járulnak hozzá az örökbefogadás céljának érvényesüléséhez, a családi kapcsolat kialakulását erősíthetik vagy megakadályozhatják, ezért a Csjk. „érdekegyensúlyt” kíván teremteni a gyermek és a felek érdekei között. A gyermek érdeke mellett azt is figyelembe kell venni, hogy az örökbefogadási eljárás nem hivatalból, hanem a felek, ezen belül is elsősorban az örökbe fogadni kívánó személyek kezdeményezésére indul, vagyis az örökbe fogadónak is érdeke fűződik az eljárás megindításához. Az örökbe fogadónak a gyermekre vonatkozó reális kívánsága előmozdíthatja az örökbefogadás céljának érvényesülését, a szülő-gyermek kapcsolat kialakítását.^[33]

[16] A gyámhatósági engedélyhez szükség van többek között a gyermek szüleinek a hozzájárulására is. A szülőnek kizárólagos joga van arra, hogy beleegyezzék az örökbefogadásba. A szülő nyilatkozatával juttatja kifejezésre, hogy érdeke fűződik az örökbefogadáshoz, mert örökbefogadás útján kíván gyermeke sorsáról gondoskodni. Nyilatkozata mellőzésére csak a Csjk.-ban kifejezetten felsorolt esetekben kerülhet sor.^[34] Nagyon megnehezíti a vér szerinti szülő gyász munkáját, ha a „lemondó” szülőnek nincsenek emlékei a gyermekről, nem is látta, nincs kitől elbúcsúznia. Ezzel a súlyos válsághelyzettel természetszerűleg együtt jár az önértékelés romlása, a büntudat és szégyen. Mindez pedig azt is jelzi, hogy a vér szerinti szülőket is tájékoztatni és segíteni kell az örökbefogadással kapcsolatos döntéshozatalban.^[35] Az Emberi Jogok Európai Bírósága az elmúlt évtizedekben számos esetben foglalkozott olyan ügyekkel, amelyek az örökbe adás és az örökbefogadás témakörével voltak kapcsolatosak. Jóllehet ezen ügyek elsősorban a vér szerinti szülőkhöz kötődnek, a nevelőszülő és örökbe fogadott gyermekének kapcsolata annak valódisága esetén szintén az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE)^[36] 8. cikkének hatálya alá tartozik. Ezért megengedhetetlen, hogy az anya egyedüli lemondása alapján, az apa tudomása és beleegyezés nélkül kerüljön a gyermek örökbe fogadó szülőhöz. Ez a körülmény ugyanakkor nem jelenti azt, hogy bárkinek alanyi joga lenne örökbe fogadó szülővé vagy örökbe fogadott gyermekké válni. Ennek megfelelően az örökbefogadás joga is visszavonható lehet indokolt esetben.^[37]

3. Az örökbefogadás általános feltételei

3.1. Az egyező kérelem és a szükséges hozzájárulások

[17] Az örökbefogadáshoz az örökbe fogadni szándékozó személynek, a gyermek törvényes képviselőjének egyező kérelme és a gyermek szüleinek, valamint a házaságban élő örökbe fogadó házastársának a hozzájárulása szükséges. Az örökbefogadáshoz a felek nyilatkozata és a hozzájáruló nyilatkozatok mellett más nyilatkozatra nincs szükség. Bár az örökbefogadás során egyéb nyilatkozatok is elhangzanak, azonban ezeknek az örökbefogadás létrejötte szempontjából nincs jelentőségük. A Csjt. hatálybalépése óta az örökbefogadás alapja nem a felek szerződése, ezért az örökbefogadás joghatásai^[38] a gyámhatóság (más országokban családjogi vagy gyámügyi bíróság) végleges döntésével állnak be. A felek nyilatkozata természetesen itt is döntő, hiszen kezdeményezésük és egyetértésük nélkül nem lehet örökbefogadásnak helye, ezért a Csjk. az örökbefogadás általános feltételei között sorrendben elsőként a felek egyező kérelmét említi. Az örökbefogadással kapcsolatos nyilatkozatokat személyesen kell megtenni, tehát képviseletnek csak annyiban van helye, amennyiben ezt a törvény megengedi.^[39] Az örökbe fogadó tekintetében törvényes képviselet nem merülhet fel, mert a Csjk. szerint örökbe fogadó csak a 25. életévét betöltött, cselekvőképes személy lehet. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a feleknek ne lehetne jogi képviselője, azonban a teljes cselekvőképes személy nem bízhat meg más személyt azzal, hogy helyette nyilatkozzon, és nincs lehetőség arra, hogy az eljárásra szóló meghatalmazás alapján a meghatalmazott tegyen nyilatkozatot. A nyilatkozatokról a meghallgatás alkalmával jegyzőkönyv készül, és azokat feltételhez kötni nem lehet.^[40]

[18] Az örökbe fogadó az örökbefogadás engedélyezésére irányuló eljárásban többek között arról nyilatkozik, hogy a megnevezett gyermeket örökbe kívánja fogadni. A nyilatkozatnak önkéntesnek

kell lennie. Az örökbe fogadott kiskorú gyermek egyetértő, beleegyező nyilatkozata arra irányul, hogy az örökbe fogadó családjának tagja kíván lenni. A 14. életévet betöltött gyermek a törvényes képviselő hozzájárulása nélkül, személyesen nyilatkozik, egyébként pedig a törvényes képviselő tesz nyilatkozatot a cselekvőképtelen gyermek helyett. Az ítélőképessége birtokában levő 14. életévet be nem töltött gyermeket^[41] az örökbefogadásra vonatkozóan meg kell hallgatni és véleményét kellő súllyal figyelembe kell venni, ahogyan azt a Gyermekek jogi Egyezmény 12. cikke is rögzíti. Ezt a szabályt az európai jogrendszerek jellemzően alkalmazzák, ténylegesen érvényesülő jogról van szó, hiszen vagy kötelező módon előírják a gyermek közvetlen vagy közvetett meghallgatását, vagy a bíróság (hatóság) mérlegelési jogkörbe utalják. A Gyermekek jogi Egyezmény ugyanakkor nem rögzít életkori határokat, azonban számos európai ország ezt megteszi, így például Norvégiában hétéves, Bulgáriában és Romániában tízéves, Dániában és Hollandiában tizenkét éves kortól kell a gyermeket meghallgatni a személyét érintő ügyekben.^[42]

[19] Ha a vér szerinti szülő egyben törvényes képviselő is, akkor a törvényes képviselő nyilatkozata és a szülői hozzájáruló nyilatkozata egybeesik, vagyis mint törvényes képviselő egyetértő nyilatkozatot, mint vér szerinti szülő hozzájáruló nyilatkozatot tesz. Ha azonban a gyermek törvényes képviselője nem a vér szerinti szülő vagy nem mindkét vér szerinti szülő – hanem gyám, eseti gyám, egyik szülő –, akkor sem mellőzhető a szülő, különélő szülő hozzájárulása. Az emberi jogok védelme értelmében a szülőt csak akkor lehet megfosztani ettől a jogától, ha a szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette vagy olyan egyéb, törvényben meghatározott körülmény merül fel, amelynek esetében mellőzhető a szülői hozzájárulás.^[43]

[20] Az örökbefogadás lényege a családi nevelés, és ebből a szempontból nem közömbös, hogy az örökbe fogadó együtt élő házastársa szeretettel fogadja-e a gyermeket vagy sem. A Csjk. ezért előírja, hogy a gyámhatósági engedély megadásához szükség van az örökbe fogadó házastársának a hozzájáruló nyilatkozatára is, amellyel a gyermeknek az ő családjába történő befogadásához járul hozzá. Ez a hozzájárulás nem eredményez közöttük rokoni kapcsolatot, azonban – figyelemmel a Ptk. 4:198. § (1) bekezdésére – tartási kötelezettséget keletkeztet. Abban az esetben tehát, ha házasságban élő személy önállóan, azaz egyedülállóként fogad örökbe gyermeket, ahhoz házastársának hozzájárulása szükséges (->**házasság**). A Csjk. itt is lehetőséget ad a hozzájáruló nyilatkozat mellőzésére, ha a házastárs cselekvőképtelen vagy ismeretlen helyen tartózkodik vagy ha az életközösség megszűnt.^[44] Az életközösség elemei rendszerint a közös háztartásban történő együttélés, a gazdasági közösség, a bensőséges érzelmi kapcsolat és az együvé tartozás szándéka mindkét házastárs oldaláról.

3.2. A nevelésben elvárt folytonosság

[21] Azt az elvárást, hogy az örökbefogadás során törekedni kell a gyermek nevelésében kívánatos folyamatosságra, különös tekintettel a gyermek családi kapcsolataira, nemzetiségére, vallására, anyanyelvére és kulturális gyökereire, egy fontos elvi tételként kell értékelni.^[45] A gyermek múltja szorosan hozzátartozik a jelenéhez és az életút folytonosságának megélése az egészséges személyiségű felnőtté érés alapfeltétele. A gyermeknek a származás sok esetben a kultúrához való tartozást, a hagyományokba való beilleszkedést, a lét folyamatosságának fenntartását, azaz identitásának biztos alapját jelenti. Identitásunk tehát származásunk ismeretének folyamatosságát igényli. Egyes vélemények szerint a nemzetközi örökbefogadás ellenzői éppen az önazonosság, a származási ország kulturális identitásának megőrzése, védelme érdekében utasítják el a nemzetközi örökbefogadást, míg a nemzetközi örökbefogadás pártolói ezeket a szempontokat figyelmen kívül hagyják, és az önazonosságot pedig az örökbe fogadók által a gyermek részére választott névvel és állampolgársággal helyettesítik.^[46] Mára már a *gyermeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 2005. évi LXXX. törvény* (a továbbiakban: Hágai Örökbefogadási Egyezmény) hatálya alá tartozó örökbefogadásoknál kiemelt szempontként kell figyelembe venni a nevelésben elvárt folytonosságot.^[47] A magyar szabályozás ezt az elvet általánosítja minden

örökbefogadásra, vagyis a nevelés folytonosságának biztosításához hozzátartozik az is, hogy lehetőleg azonos kulturális háttérű örökbe fogadó családot kell keresni a gyermeknek. A vallást és a kultúrát illetően azonban két fenntartást meg kell említeni. Először is a gyermek legjobb érdekét nem feltétlenül szolgálja a vallás vagy a kultúra folytonosságának biztosítása, ha a gyermeket a szülőktől ártalmas vallási vagy kulturális gyakorlatok miatt választották el. Másodszor, ha a gyermek rendelkezik a megfelelő képességgel, tiszteletben kell tartani a vallása megválasztásához és a szabad véleménynyilvánításhoz és egyesüléshez való jogait.^[48] A gyámhatóságnak mindezt igen körültekintően kell értékelnie.

3.3. A gyermek érdeke

[22] A gyermek jogai és legfőbb érdekének figyelembe vétele hangsúlyosan jelenik meg Csjk.-ban. A gyermek érdekének elsődlegessége és védelme összhangban áll a magyar *Alaptörvény* gyermeket védő rendelkezéseivel és a Gyermekjogi Egyezményvel. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága szerint a gyermek legfőbb érdeke három összefüggő elemből áll.

Egyrészt a gyermek alanyi joga arra, hogy eltérő érdekek esetében az ő legfőbb érdekét elsődleges szempontként értékeljék és vegyék figyelembe egy gyermeket érintő valamennyi konkrét ügy elbírálásakor. Ez a jog a részes államokra vonatkozó kötelezettséget tartalmaz, amely közvetlenül alkalmazandó és a bíróságon is számonkérhető. Másodszor alapvető értelmezési alapelv, vagyis, ha egy jogi rendelkezés többféleképpen is értelmezhető, azt a jogértelmezést kell alapul venni, amely a leghatékonyabban és várhatóan a legsikeresebben szolgálja majd a gyermek legfőbb érdekét. Végül eljárási szabály is, mivel amikor egy gyermeket érintő döntést kell hozni, a döntéshozatali folyamatban értékelni kell a döntésnek az érintett gyermekre gyakorolt lehetséges hatásait, melyet az erről szóló határozat indoklásában részletezni szükséges.^[49]

[23] Az örökbefogadás célja a kiskorú gyermek megfelelő családhoz juttatása és családban történő felnevelkedése, vagyis valós szülő-gyermek kapcsolat kialakítása.^[50] A gyermeknek joga van arra, hogy ha érdekében áll, örökbefogadással rendeződjön a helyzete, és ezt az eljárásban közreműködőknek minden eszközzel támogatniuk kell. Az örökbefogadás nem jelenthet rosszabb helyzetet a gyermekre, így különösen, ha új környezete nem alkalmas a szeretetteljes nevelésére, ha a testvéreitől való elszakadása káros hatással jár, ha olyan környezetbe kerül, amely fejlődését gátolja, vagy ha van esélye hazai örökbefogadással családban nevelkedni a nemzetközi örökbefogadással szemben. A meglévő rokoni kapcsolatok nem csupán az örökbefogadás joghatásainál, hanem álláspontunk szerint az engedélyezési eljárásnál is jelentőséggel bírnak. Mind az örökbefogadás létrejöttével kapcsolatos, mind az örökbe fogadó oldalán fennálló követelmények azt a célt szolgálják, hogy ez a családpótló intézmény minél teljesebben szolgálhassa a kiskorú gyermek érdekének megvalósulását. Az eljárás során a gyámhatóságnak azt kell bizonyítania, hogy a gyermek érdekeit az eljárásban megvizsgálta és azokat elsődleges szempontként figyelembe is vette, mert a gyámhatóság a feltételek fennállása esetén is csak akkor engedélyezheti az örökbefogadást, ha az a gyermek érdekében áll.^[51]

4. Az örökbe fogadó személye

4.1. Pozitív feltételek

[24] A korábbiakhoz hasonlóan az örökbefogadás személyi feltételeit a Csjk. is részben az örökbe fogadó, részben az örökbe fogadott oldaláról határozza meg. Ezek a feltételek egyben az

örökbefogadás engedélyezésére irányuló eljárásban és az örökbefogadást megelőző eljárásban kizáró okként is szerepelnek, mert a feltételek hiányában a gyámhatóságnak az örökbefogadás iránti kérelmet el kell utasítania. A Gyvt. 1997. évi elfogadásáig a Csjt. az örökbe fogadó oldalán csak a legsúlyosabb hiányosságokat jelölte meg kizáró okként, és nem állapított meg olyan konkrét szabályt, hogy az örökbe fogadó csak olyan személy lehet, aki személyében és körülményeiben alkalmas a gyermek örökbefogadására és az ezzel járó jogok és kötelezettségek ellátására. Ezek a feltételek az engedélyezett örökbefogadás „állandóságát” kívánják biztosítani a gyermek legfőbb érdekében.

4.1.1. Életkor és korkülönbség

[25] A Csjt. 2002. december 31-éig úgy rendelkezett, hogy örökbe fogadó csak az a teljesen cselekvőképes nagykorú személy lehet, aki – személyisége és körülményei alapján, a gyámhatóság örökbefogadás előtti eljárása során hozott határozata értelmében – alkalmas a gyermek örökbefogadására. Nem tartalmazott rendelkezést abban a tekintetben, hogy az örökbe fogadó szülő és az örökbe fogadott gyermek között mekkora korkülönbségnek kell fennállnia, és melyik az a legfelsőbb életkor, amelynek fennállása esetén az örökbe fogadó az örökbefogadásra még alkalmas. A gyámhatósági gyakorlat az örökbe fogadó és az örökbe fogadott között általában a legalább 16 év korkülönbséget kívánta meg, az apai elismerő nyilatkozat analógiájára.^[52] A gyermek érdekében a Csjk. ezeket a feltételeket részben megtartja, részben módosítja vagy további feltételeket határoz meg.^[53] Az örökbe fogadó nagykorúsága és cselekvőképessége, valamint személyiségéhez és körülményeihez mért alkalmassága változatlan feltételek. A Csjk. – a minimális és maximális korkülönbség mellett – az örökbefogadási korhatárt felemeli, vagyis az örökbe fogadó csak a 25. életévét betöltött, cselekvőképes személy lehet.

[26] Az Európa Tanács a gyermekek örökbefogadásáról szóló, Strasbourgban, 2008. november 27-én kelt felülvizsgált Egyezménye szerint az örökbe fogadók minimum életkorának 18 és 30 év között kell lennie, az örökbe fogadó és a gyermek között pedig legalább 16 év korkülönbséget preferálnak a részes államok.^[54] Az európai országok többsége az örökbe fogadó oldalán szintén nem elégszik meg a nagykorúsággal, hanem a gyermek neveléséhez szükséges érettség minél biztosabb megléte érdekében ennél magasabb életkort ír elő. Ez az életkor például Franciaországban a 28., Horvátországban 21., Nagy-Britanniában a 25., Norvégiában a 25., Németországban a férjnél és az egyedülállónál a 25., a feleségnél a 21., Spanyolországban a 25., Svájcban a 35. életév. Egyes országok ezenkívül a házastársak általi örökbefogadáshoz néhány éve fennálló házassági együttélést is megkövetelnek, ez utóbbit a Csjk. nem kívánja követni. Franciaországban például a házaspár által előterjesztett örökbefogadási szándék esetén a feleknek több mint két éve házasoknak kell lenniük. Olaszországban is fontos, hogy az örökbefogadásra jelentkező házaspár legalább három éve legyenek házasok, vagy három éve tartós kapcsolatban élő párok legyenek.^[55]

[27] A Csjk. álláspontunk szerint helyesen tartalmazza a minimális 16 év korkülönbség mellett a maximális 45 év korkülönbséget is. Az örökbefogadásra váró házaspárok vagy személyek a jelenlegi feltételekkel is legalább három-négy évet várnak örökbe fogadható gyermekre, és ezen életkori megkötés elősegítheti a nagyobb (öt-hatéves) gyermekek örökbefogadását is, amelyre egyébként sokkal kisebb számban kerülne sor. Az örökbefogadás akkor tudja betölteni a rendeltetését, ha arra a szülők megfelelő életkorban vállalkoznak. Az országok többsége – velünk megegyezően – meghatározza a gyermek és az örökbe fogadó közötti maximális korkülönbséget is. Ez a korkülönbség Hollandiában, Indiában, Németországban és Szlovákiában 40 évet, Bulgáriában, Egyesült Királyságban, Norvégiában, Olaszországban, Spanyolországban, Szerbiában és Ukrajnában 45 évet jelent. Svédországban nem határozza meg törvény sem az életkori határt, sem a maximális korkülönbséget az örökbe fogadó és az örökbe fogadott között, ezért ennek mérlegelésénél is a gyermek legfőbb érdeke lehet egyedüli szempont. Az örökbe fogadó magas életkora esetén a család kapcsolati hálója is vélhetően idősebb emberekből áll, ami miatt a

gyermeknek esetleg nem lehet esélye közeli rokoni kapcsolatokra.^[56]

4.1.2. Házastársak, élettársak, egyedülállók általi örökbefogadás

[28] A magyar jog nem tiltja az egyedülállók általi örökbefogadást, azonban kifejezetten előnyben részesíti a házastársak általi örökbefogadást, és ebben az európai országok egységesekek, hiszen minden kiskorú gyermek érdeke, hogy lehetőleg teljes családban nőjön fel. Ennek elősegítése érdekében számos speciális szabályt is megfogalmaz a Csjk., többek között kivételt enged számukra az általános rendelkezésekhez képest a korhatár és korkülönbség,^[57] valamint az előzetes eljárás tekintetében.^[58] Hazánkban a közös gyermeké fogadás mint az örökbefogadás egyik speciális esete csak a házastársak számára megengedett, élettársak számára nem, ezért a Csjk. 4:123. § (2) bekezdése rögzíti azt is, hogy az örökbe fogadott gyermeket az örökbefogadás fennállása alatt csak az örökbe fogadó házastársa fogadhatja örökbe. Álláspontunk szerint a gyermek érdekét mindenképpen az szolgálja, ha mindkét őt nevelő szülőhöz jogi kapcsolat fűzi.^[59] A közös gyermekként történő örökbefogadás esetén a Csjk.-ban meghatározott életkornak és korkülönbségnek az egyik örökbe fogadó tekintetében kell fennállnia. Házasságban élők általi örökbefogadás esetén a fiatalabb házastárs életkorát kell alapul venni. Ha a házastársak testvéreket fogadnak örökbe, az idősebb gyermek életkorát kell alapul venni, amely elősegítheti a testvérek együttes elhelyezését.

[29] Álláspontunk szerint szűkebb körben lehetővé kellene tenni az élettárs gyermekének örökbefogadását különmemű élettársak esetén, azon az alapon, hogy a többéves élettársi jogviszony a kapcsolat komolyságára és tartósságára utal, amely a gyermek szempontjából hasonló helyzetet eredményez a házasságon alapuló családéhoz (->**élettársi kapcsolat**). Ezek a szakmai feltételek fogalmazódtak meg az élettárs gyermekének örökbefogadása tekintetében a Szerkesztőbizottságnak a Polgári Törvénykönyv tervezetéhez készült szakmai javaslatában is, amit később az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium elvetett. A gyermek legfőbb érdeke, hogy akik nevelik, azokkal a szülő-gyermek kapcsolat jogilag is fennálljon. *A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény* szerint esetükben a házastársak által történő közös gyermeké fogadásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak (->**bejegyzett élettársi kapcsolat**).

[30] Az Európai Unió belüli nagy változatosság tapasztalható abban a tekintetben, hogy hol engedélyezik az azonos nemű párok házasságkötését, élettársi kapcsolatuk hivatalos bejegyzését, az azonos nemű párok általi közös örökbefogadást.^[60] Az azonos nemű párok általi örökbefogadás témakörén belül megkülönböztethetjük az egyik fél biológiai gyermekének a pár másik tagja általi örökbefogadását (ez a forma az angol nyelvű szakirodalomban több néven ismert: *second-parent adoption*, *step-parent adoption* vagy *co-parent adoption*) a harmadik személy biológiai gyermekének azonos nemű pár általi közös örökbefogadásától (*joint adoption*). Nyugat-Európa szerte az utóbbi néhány évben egyfajta jogi nyitás tapasztalható az azonos nemű párok gyermekvállalásának megközelítésében. Ezt támasztja alá például az Emberi Jogok Európai Bírósága 2013. február 19-i döntése, mely diszkriminatívnak találta, hogy Ausztriában a különmemű élettársak örökben fogadhatták partnerük biológiai gyerekeit, míg az azonos nemű élettársak ezt eddig nem tehették meg.^[61] A német, a svájci és az olasz szabályozás lehetővé teszi azt, hogy az egyik azonos nemű partner a másik vér szerinti gyermekét örökbe fogadja.^[62] A közös gyermeké fogadást csak a házasságban élők részére ismeri el hazánkkal együtt az európai országok többsége, de azon belül nem ritka, hogy főszabály szerint csak különmemű házastársak fogadhatnak közösen örökbe gyermeket. Ez a helyzet Litvániában, Németországban, Romániában, Olaszországban és Svájcban.^[63] Anglia, Belgium és Spanyolország ugyanakkor lehetővé teszi a partnerek általi közös örökbefogadást is, Franciaországban, Hollandiában és Svédországban pedig a házason kívül az azonos nemű partnerek általi közös örökbefogadás is megengedett.^[64]

4.1.3. Az örökbe fogadó alkalmassága

[31] A Gyvt. hatályba lépése előtt azt, hogy az örökbe fogadni szándékozók körülményei, személyisége, egészségi állapota alkalmas-e gyermek nevelésére, a gyámhatóság minden esetben az engedélyezési eljárás során vizsgálta, akkor, amikor a gyermek már a családban nevelkedett. Ez mára differenciáltabbá vált. A hatályos szabályok szerint az örökbe fogadók alkalmassága – főszabályként – az örökbefogadás előtti eljárás, tanácsadás és felkészítő tanfolyam^[65] lefolytatását követően nyer megállapítást a gyámhatóság által,^[66] hasonlóan az európai országok többségéhez. Az örökbefogadásra való alkalmasság megállapítására irányuló eljárás a Csjt. 1997. évi módosítása óta – főszabály szerint – elvállalja az örökbefogadás engedélyezésére irányuló eljárástól, lényegében annak előzetes eljárása. Az örökbefogadás előtti eljárás az örökbe fogadók tájékoztatásával, tanácsadással, felkészítésével, alkalmasságuk vizsgálatával kezdődik. Az előzetes eljárásnak és a felkészítés módjának szabályozását a Csjk. külön jogszabályokra bízta, amelyről többek között a Gyer. és a Képzr. tartalmaz előírásokat. Álláspontunk szerint továbbra is indokolt lett volna az előzetes eljárás módját, a tanácsadás és felkészítés kötelező jellegét törvényi szinten szabályozni, mert ez alapvető emberi jogokat érint. Az örökbe fogadni szándékozó szülő (rokonai és házasársi örökbe fogadó is) a felkészítő tanfolyamot megelőzően szakmai tanácsadáson vesz részt, amit a szakmai irányelvek alapján pszichológus végez. A tanácsadás célja, hogy az örökbe fogadni szándékozó a szakember segítségével döntést tudjon hozni az örökbefogadással járó feladatok felvállalása kapcsán, melynek fontos mozzanata a motiváció feltárása. Az örökbe fogadókat indokolt felkészíteni, ezért a felkészítő tanfolyam célja az, hogy az örökbe fogadni szándékozó ismerje meg az örökbefogadás társadalmi, jogi jellegét, különös tekintettel az örökbe fogadott gyermek különleges helyzetére, múltjára, az örökbefogadással együtt járó konfliktusok kezelésének módjára.^[67]

[32] A Csjk. lehetőséget ad arra is, hogy a gyámhatóság az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságát a rokonai és házasársi, valamint a nemzetközi örökbefogadások mellett más esetekben is az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás során állapítsa meg.^[68] Mindez azt erősíti meg, hogy a jogalkotó a gyermek érdekében nem mond le az örökbe fogadni szándékozó személyek alkalmasságának vizsgálatáról, de ezekben az esetekben az alkalmasságukat nem az örökbefogadás előtti eljárásban, hanem az engedélyezési eljárásban vizsgálja, figyelemmel a gyermek irányában már fennálló nevelésre. A hatályos rendelkezések szerint a gyámhatóság a rokonai és házasársi örökbefogadás esetén is a szakmai kompetenciával rendelkező megyei (fővárosi) területi gyermekvédelmi szakszolgálatot (a továbbiakban: TEGYESZ) keresheti meg az alkalmassági vizsgálatok lefolytatására.^[69]

[33] Az örökbefogadással kapcsolatos szakvéleményezés messzemenően gyermekvédelmi funkciót tölt be, hiszen az örökbe fogadó személyiségének megismerésén keresztül lehet következtetni az örökbefogadás tartósságának megalapozására. A vizsgálatok már egységesebb szakmai szabályok szerint folynak.^[70] Az alkalmasság megállapítására irányuló eljárás több lépcsőből áll, és a szokásos tartózkodási hellyel rendelkező örökbe fogadni szándékozók kérelmére, az illetékes TEGYESZ-nél indul. Az örökbe fogadni szándékozónak a jelentkezéskor nyilatkoznia kell többek között az örökbe fogadandó gyermekkel kapcsolatos elképzeléseiről, vagyis, hogy milyen életkorú, nemű, egészségi állapotú, valamint hány gyermek örökbefogadását tervezik.

[34] A TEGYESZ az elvégzett egészségügyi, pszichológiai vizsgálati eredményeket összegzi és javaslatot tesz a gyámhatóság felé a jelentkező örökbefogadásra való alkalmassága tekintetében, melyhez csatolja a felek kérelmét, a vizsgálati eredményeket, a környezettanulmányt, az örökbefogadási tanácsadás és felkészítő tanfolyam eredményes elvégzését tanúsító okiratot. Ha azonban a TEGYESZ az örökbefogadásra jelentkező alkalmatlanságára tesz javaslatot a gyámhatóságnak, a jelentkezőnek tanfolyamot csak abban az esetben kell elvégeznie, ha a gyámhatóság a lakhatási és életkörülményeit örökbefogadásra megfelelőnek találja, vagy ha a kirendelt pszichológus szakértő véleménye szerint az örökbefogadásra alkalmas. A gyámhatóság

az örökbefogadók meghallgatása, a TEGYESZ javaslat, a jövedelemigazolás és egyéb bizonyítékok alapján határozattal dönt az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságáról, ami három évig érvényes, de további egy évvel meghosszabbítható. 2007 óta a magyar gyámhatóságnak már konkrétan kell döntenie abban, hogy az örökbe fogadni szándékozó személy hány és milyen életkorú gyermek örökbefogadására alkalmas, és arról, hogy alkalmas-e testvérek vagy egészségileg károsodott gyermek örökbefogadására.^[71] Garanciális szabály, hogy alkalmatlanság megállapítása esetén a határozat jogerőre emelkedésétől számított egy éven belül új eljárás nem indítható. Egészségügyi alkalmatlanság oka lehet például a kemoterápiát igénylő rákbetegség, dialízisre szoruló vesebetegség vagy olyan más súlyos betegség, amely műtétet, rendszeres kórházba járást igényel, esetleg azzal a kockázattal jár, hogy a gyermek elveszítheti az egyik szülőjét. A TEGYESZ és a gyámhatóság ezután is figyelemmel kíséri az örökbefogadásra jelentkezők és várakozók életkörülményeit. A lakóhely, a családi állapot, a személyi körülmények, valamint a gyermekre vonatkozó elképzelés változása esetén a gyámhatóság haladéktalanul felülvizsgálja a korábban hozott döntését.^[72]

[35] Az Európai Unió tagállamaiban is hasonló elvek mentén zajlik az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának megállapítása és felkészítése, általában képzés keretében. Így Hollandiában 18 órás, Magyarországon 40 órás,^[73] Spanyolországban 16 órás, Svédországban 22 órás tanfolyamon készítik fel az örökbe fogadó szülőket. A felkészítés első fázisában az örökbe fogadók jellemzően információkat kapnak az örökbefogadás menetéről, az eljáró szakemberek pedig megismerik a jelentkezők motivációját, szándékaik komolyságát. Angliában, Olaszországban és Norvégiában is az általános tájékoztatások után tanfolyamon vesznek részt a leendő örökbe fogadók, otthonukban környezettanulmányt készítenek, továbbá számos családlátogatás, pszichológusi konzultáció is történik, mert fontosnak tartják többek között az örökbe fogadók nevelési attitűdjét is.^[74] Angliában a magyar rendszerhez hasonlóan, négy-hat alkalomból álló csoportos felkészítés zajlik, ahol jelen vannak sikeres örökbe fogadók is. A felkészítés keretében azt mérik fel, hogy milyen a tudásuk és elképzelésük a fogyatékos gyermekek gondozásáról. Az angol modellben hangsúlyt fordítanak arra, hogy a jelentkezők az önmagukról kialakított képet is értékeljék. A helyes önértékelés segítése elsősorban az örökbe fogadóktól eltérő etnikai hovatartozású gyermekek vonatkozásában fontos. Ez az egyik leghangsúlyosabb mozzanata a felkészítési folyamatnak, hiszen ezáltal a jelentkezők átértékelhetik magáról az örökbefogadásról alkotott elképzeléseiket, valamint a gyermekkel kapcsolatos elvárásaikat. A felkészítést egy igen részletes környezettanulmány elkészítése követi, melynek során – lehetőség szerint – az együtt élő családtagok véleményét is kikérik.

4.2. Negatív (kizáró) feltételek

[36] A Csjk. által meghatározott pozitív feltételek hiánya kizárja, hogy valaki örökbe fogadó személy legyen, hiszen örökbefogadási képesség csak azt a 25. életévét betöltött cselekvőképes személyt illeti meg, aki megfelel a 4.1. pontban részletezett pozitív feltételeknek. Nem lehet tehát örökbe fogadó az a nagykorú személy, aki korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen. Minden ember cselekvőképes, akinek cselekvőképességét a bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete nem korlátozza (->cselekvőképesség).^[75] Továbbá az a személy sem fogadhat örökbe, aki a szülői felügyelet megszüntetését vagy a közügyektől való eltiltást kimondó jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll, és az, akinek gyermekét a gyámhatóság nevelésbe vette. A szülői felügyeleti jog bírói úton való megszüntetésének csak súlyosan felróható szülői magatartás esetén van helye.^[76] A Csjk. szerint az örökbefogadásnál nem kizáró ok a szülői felügyeleti jog szünetelése. A szünetelő szülői felügyeleti jognak azonban a Csjk.-ban meghatározott esetei között vannak olyanok is, amelyek az egyéb szabályok miatt válnak kizáró okká. A gyámhatóság a Gyvt. szerint ideiglenes hatályú elhelyezéssel egyidejűleg pert indíthat gyermekelhelyezés megváltoztatása vagy a ->szülői felügyelet megszüntetése iránt, melynek ideje alatt a szülői felügyeleti jog szünetel. Az ideiglenes hatályú elhelyezésnek két elengedhetetlen együttes feltétele van: a gyermek súlyos veszélyhelyzete

és az azonnali intézkedés szükségessége. Súlyos veszélyeztetettségnek minősül a gyermek olyan bántalmazása, elhanyagolása, amely életét közvetlen veszélynek teszi ki vagy fejlődésében jelentős és helyrehozhatatlan károsodást okozhat.^[77] Az eljáró hatóság az ideiglenes intézkedésnél még nem tudja, hogy a súlyos veszélyhelyzet a szülőnek felróható-e. Ezért indokolt, hogy ezekben az esetekben a gyámhatóság az örökbefogadás kérdésében a szülői felügyelet megszüntetése vagy a gyermek elhelyezése iránti per jogerős befejezését követően döntsön, mert a per a gyermek nevelésbe vételével is zárulhat. Ugyanakkor a nevelésbe vett gyermek szülője sem eleve alkalmatlan arra, hogy más gyermeket neveljen egy szünetelő felügyeleti jog mellett, ezért a gyámhatóságnak körültekintően kell értékelnie a vér szerinti saját gyermekével szemben fennálló felróható magatartást (->felróhatóság).

[37] A közügyektől eltiltásnak a *Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény* (a továbbiakban: Btk.) szerinti feltétele a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása.^[78] Ezen körülmény fennállása esetén mérlegelni kell, hogy az elkövető méltatlan-e a közügyekben való részvételre, így az örökbefogadásra. A közügyektől eltiltás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama tíz év. A közügyektől eltiltás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. A Csjk. nem szabályozza egyértelműen az örökbe fogadói kört a rokonok tekintetében azzal, hogy kimondja, saját gyermeket nem lehet örökbefogadni.^[79] Unoka, testvér és más közeli vagy távoli rokon általi örökbefogadás esetén indokolt azt is figyelembe venni, hogy az örökbefogadás által teljes rokoni kapcsolat létesül az örökbe fogadó és rokonai, valamint az örökbe fogadott között, ezért igen bonyolult családi kapcsolatok jöhetnek létre. Álláspontunk szerint a rokoni örökbefogadások másik aggálya, hogy *ex lege* ilyenkor is bekövetkeznek az örökbefogadás joghatásai, és csak igen szűk körben maradhatnak fenn a gyermek rokoni kapcsolatai. Mindez nem biztos, hogy a gyermek legjobb érdekét, állandó kapcsolatait szolgálja.^[80] Hollandiában törvény mondja ki, hogy a nagyszülők nem fogadhatják örökbe saját unokájukat, Szerbiában pedig nem fogadható örökbe egyenesági vérrokon, az oldalági rokonok közül pedig az édes- vagy féltestvér.

5. Az örökbe fogadható gyermek

5.1. A kiskorú gyermek

[38] Örökbe fogadni – a házastársi örökbefogadás kivételével – olyan gyermekeket lehet, akinek szülei nem élnek vagy akit szülei megfelelően nevelni nem képesek, ugyanakkor ezen gyermekekről nemcsak örökbefogadás útján lehet gondoskodni, hanem a ->**gyámság** és a gyermekvédelem egyéb helyettesítő védelmével. A Csjk. az örökbe fogadott oldalán tehát csak egy feltételt határoz meg, hogy kiskorúnak kell lennie. A külföldi jogrendszerek többsége is csak kiskorúak örökbefogadására ad lehetőséget. A szerb Családjogi Törvény (*Porodični zakon Srbije*)^[81] 90. §-a azonban ennél is szigorúbb feltételt határoz meg az örökbe fogadható gyermek életkora tekintetében, amikor kimondja, hogy három hónaposnál kisebb gyermek nem fogadható örökbe. Néhány európai ország (például Franciaország, Németország) ismeri a nagykorúak örökbefogadását is, többségükben azzal a feltétellel, ha az örökbe fogadandó személy már kiskorúsága idején hosszabb időn át nevelkedett az örökbe fogadó családjában. Ez a feltétel összhangban áll az örökbefogadás céljával, a családi nevelés biztosításával. Örökbe lehet fogadni tehát a megszületett csecsemőt és a nagykorúság előtt álló gyermeket.^[82] Nyilván az örökbefogadás hatályát nem érinti az sem, ha az engedélyező határozat az örökbe fogadott nagykorúvá válását követően válik jogerőssé. A Csjk. a nagykorúak örökbefogadását nem ismeri el. A nagykorúak örökbefogadásával elérni kívánt célok ugyanis más jogi eszközökkel is elérhetők, többek között a név továbbvitele névváltoztatással, az örökössé tétel végintézkedéssel. A *magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvénnyel* pedig ellentétes lenne az állampolgárság megszerzése vagy könnyebb megszerzése.^[83] Bár a Csjk. a kiskorúságon kívül más feltételt nem állapít meg, mégis fontos, hogy a gyámhatóság vizsgálja a gyermek egészségi állapotát, a fejlődését befolyásoló betegségeit, a személyiségével kapcsolatos körülményeket.^[84] A

gyámhatóság a gyakorlatban az örökbefogadási kérelem elbírálása előtt szerzi be a gyermek egészségi és személyiségállapotára vonatkozó szakvéleményt, azzal, hogy titkos örökbefogadás esetén az összefoglaló véleményt mindig a megyei (fővárosi) gyermekvédelmi szakértői bizottság készíti elő.^[85] Korlátozást jelent, hogy az örökbe fogadott gyermeket az örökbefogadás fennállása alatt csak az örökbe fogadó házastársa fogadhatja örökbe, azonban az örökbe fogadó halála után más személy is. Ha az örökbe fogadott gyermeket az örökbe fogadó halála után fogadják örökbe, a korábbi örökbefogadás megszűnik.

[39] A kiskorúság mint életkori feltétel jelen van a nemzetközi örökbefogadási ügyeknél is. A jogrendszerek eltérő tartalma miatt sokáig nem volt megoldott a külföldön történt örökbefogadás magyarországi elismerése az örökbe fogadott nagykorúvá válását követően, vagyis akkor, amikor magyar vagy külföldi örökbe fogadó külföldön fogadott örökbe kiskorú magyar állampolgárt, e kiskorú magyar állampolgár pedig már nagykorúként kéri a külföldön történt örökbefogadása elismerését. Az eljáró hatóságok névváltoztatási kérelmek formájában szembesültek a problémával, melyek tipikusan házastárs által, külföldön történt örökbefogadást követően merültek fel. A *nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendeletet* (a továbbiakban: Nmjtvr.) *módosító 2012. évi LXXXV. törvény* már lehetővé tette az örökbefogadások magyarországi elismerését úgy, hogy kiskorú gyermeknél sem kell lefolytatni a teljes örökbefogadási eljárást, ugyanis a gyámhatóság csak azt vizsgálja, hogy a döntés a magyar jogban foglaltaknak is megfelel-e, és az örökbe fogadott még kiskorú-e. Ebből következően az örökbe fogadott nagykorúvá válását követően sem névváltoztatási ügyként jelent meg, hanem a névváltozást megalapozó örökbefogadás elismeréseként, mert valamennyi örökbefogadási joghatás elismerése megvalósul.^[86] A *nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény* (Nmjtv.) az örökbe fogadott nagykorúak esetében is meg kívánja szüntetni azt, hogy két államban különböző családi jogállással rendelkezzenek, és ezért átveszi a korábbi kódex idevonatkozó – 70–70/A. § – rendelkezéseit, így mindkét államban azonos tartalommal válik elismertté a nagykorúak örökbefogadása.

5.2. Az örökbe fogadhatónak nyilvánított gyermek

[40] A Csjk. rendelkezik arról, hogy mikor szükséges és mikor nem a vér szerinti szülő hozzájárulása az örökbefogadáshoz.^[87] Ezen belül többek között akkor nincs szükség a szülő hozzájárulására, ha a gyámhatóság a nevelésbe vett gyermeket örökbe fogadhatónak nyilvánítja. A nevelésbe vétel célját és feltételeit a Gyvt. 77. §-a szabályozza. A kiskorú gyermek oldalán az örökbefogadás egyik előfeltételének is tekinthető az örökbe fogadhatónak nyilvánítás, amiről a gyámhatóság soron kívül dönt.^[88] Az örökbe fogadhatónak nyilvánítás jogintézménye képes egyensúlyt teremteni a gyermek családban nevelkedéséhez fűződő érdeke és a között az érdek között, hogy a vér szerinti szülő hozzájárulásának hiányában az örökbefogadásra csak indokolt esetben kerülhessen sor. Az érdekegyensúlyt a Csjk. azzal teszi hangsúlyosabbá, hogy az örökbe fogadhatónak nyilvánításnál egyértelműsíti a feltételeket és bevezeti a két évig tartó érvényességi időt, ami meghosszabbítható.

[41] A gyermek örökbe fogadhatóvá nyilvánításának feltétele, hogy a szülő önhibájából a gyermekével egy éve nem tart rendszeres kapcsolatot vagy fél éven át semmilyen formában nem tart kapcsolatot, és mindkét esetben életvitelén, körülményein nem változtat, ami miatt a nevelésbe vétel nem szüntethető meg. Továbbá, ha lakó- és tartózkodási helyét az új lakó- és tartózkodási helyének hátrahagyása nélkül megváltoztatja, és az annak felderítésére irányuló intézkedések hat hónapon belül nem vezetnek eredményre. A fentiekkel összhangban a Gyvt. meghatározza, hogy a személyes találkozással nem járó levélírás, telefonhívás és csomagküldés nem tekinthető rendszeres kapcsolattartásnak. Az örökbe fogadhatónak nyilvánításnál világossá kell tenni, hogy az eljárás a szülő gyermekével szembeni valamilyen felróható magatartásának, mulasztásának következménye, ezért az örökbe fogadhatónak nyilvánítás jogkövetkezményére a szülőt a gyermeke nevelésbe vételét elrendelő határozatban^[89] figyelmeztetni kell. A Csjk. valamennyi esetben – a korábbi szabályozással ellentétben – a körülmények mérlegelésén alapuló lehetőségként és nem kötelező módon írja elő a gyámhatóságnak a nevelésbe vett gyermek örökbe fogadhatónak

nyilvánítását, valamint ezzel egyidejűleg a kapcsolattartás legalább hat, de legfeljebb tizenkét hónapig tartó szünetelését. Az eljárás során a gyámhatóságnak információkat kell szereznie a gyermek szüleinek életkörülményeiről, a családgondozás tapasztalatairól, a szülő-gyermek kapcsolattartás alakulásáról, valamint a nevelésbe vett gyermek elhelyezési tervében foglaltak teljesüléséről, a megfelelő szakmai segítség meglétéről.

6. Az örökbefogadás formái

6.1. Nyílt és titkos, egyszerű és teljes örökbefogadás

[42] A nyílt és a titkos örökbefogadás megkülönböztetése régóta jelen van a ->családjog területén, azzal, hogy a titkos örökbefogadás jogszabályban meghatározott fogalma 1974 óta sokat változott. Az inkubátorban elhelyezett újszülöttek védelme érdekében született meg az *egészségügyi intézmény által működtetett inkubátorban elhelyezett újszülöttek titkos örökbefogadása érdekében egyes törvények módosításáról* szóló a 2005. évi XXII. törvény, amely több kritikát is kapott. Egyes vélemények szerint nincs evidencia arra vonatkozóan, hogy az inkubátor program csökkentené az újszülöttgyilkosságokat.^[90] Álláspontunk szerint az inkubátor programot alkalmassá kell tenni egy komplex újszülöttmentő program megvalósítására, ahol orvosokból, védőnőkből, szociális munkásokból, jogászokból, pszichológusokból álló munkacsoport jön létre, amelynek tagjai a válsághelyzetbe jutott kismamáknak is segítséget tudnak nyújtani. A szülői hozzájárulás tekintetében a Csjk. változatlanul különbséget tesz nyílt és titkos örökbefogadás között azzal, hogy mindkettőre egyértelmű meghatározást ad, és az eljárás egységesítése érdekében számos különbséget meg is szüntet közöttük. Nyílt örökbefogadás az, amikor az örökbe fogadni szándékozó személy és a vér szerinti szülő ismeri egymást és a vér szerinti szülő e meghatározott személy tekintetében járul hozzá gyermeke örökbefogadásához.^[91] Az örökbe fogadni szándékozók és a vér szerinti szülők vagy a gyermek törvényes képviselője egymásra tekintettel teszik meg a jognyilatkozataikat.^[92] A nyílt örökbefogadásnak két formája ismeretes, az ún. házastársi és rokoni örökbefogadás és a jellemzően az örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezetek, valamint a TEGYESZ közvetítésével létrejött, harmadik, idegen személy általi örökbefogadás.

[43] A nyílt örökbefogadás a Ptk. hatálybalépése óta – a rokoni és házastársi örökbefogadás kivételével – kizárólag a TEGYESZ vagy az örökbefogadást elősegítő szervezetek közreműködésével jöhet létre. Az örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezetek szolgáltatásai kizárólag a Magyarországon élő, magyar állampolgárságú vér szerinti szülő és örökbe fogadni szándékozó személy közötti nyílt örökbefogadás létrehozására irányulhatnak. A szolgáltatás nem terjedhet ki a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő nevelésbe vett gyermek – hazai vagy nemzetközi – örökbefogadásának elősegítésére.^[93] Az új rendelkezés azt szolgálja, hogy minden vér szerinti szülő és örökbe fogadni szándékozó személy megkapja a szükséges tájékoztatást és segítséget döntése meghozatalához. A vér szerinti szülő esetében ez annak számbavételét jelenti, hogy milyen segítség áll rendelkezésre, milyen támogatásokat vehet igénybe gyermeke neveléséhez (családtámogatási ellátások, családok átmeneti otthon stb.). Az örökbe fogadó szülők a vér szerinti szülővel való kapcsolat felvételéhez kapnak segítséget és részletes tájékoztatást az örökbefogadás menetéről. A Csjk.-ban előírt közreműködés akkor sem mellőzhető, ha a felek már ismerik egymást.^[94]

[44] Titkos az örökbefogadás, ha a vér szerinti szülő olyan módon járul hozzá gyermeke örökbefogadásához, hogy az örökbe fogadó személyét és személyi adatait nem ismeri^[95] – amit ún. inkognitó örökbefogadásnak nevez a szakirodalom –, továbbá, ha a szülő hozzájárulására a Csjk. egyéb eseteiben nincs szükség.^[96] Ezzel a szabályozással a Csjk. szélesítette a titkos örökbefogadás fogalmát. Az ún. inkognitó örökbefogadás esetén a hozzájáruló nyilatkozatot a gyermek születése előtt is meg lehet tenni. Hatodik életévét betöltött vagy egészségileg károsodott gyermek esetén ennek érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges, meggátolva azt, hogy az esélytelen örökbefogadás ellenére a szülő szabaduljon a gondozási díj fizetésétől.^[97] A

jogrendszerek többsége általában hat-nyolc héttel a gyermek megszületése után engedi meg a gyerekekről való „lemondást” örökbefogadás céljából. Tekintettel a Csjk. azon rendelkezésére, hogy ez a hozzájáruló nyilatkozat a gyermek hathetes koráig visszavonható, inkább formai és nem tartalmi szempontból tér el a nemzetközi gyakorlattól. Titkos örökbefogadás esetén a szülő az örökbefogadról értesítést sem kap, ellene jogorvoslattal nem élhet. Új-Zélandon és Ausztráliában ma már nem lehet titkosan örökbe adni és fogadni, mert szerintük az ellentétes a gyerek érdekeivel.^[98] Álláspontunk szerint „ez a tiltás” nincs kellő figyelemmel valamennyi érintett fél érdekeire, így különösen a vér szerinti szülő érdekeire akkor, ha a gyermeke születése után nem akar személyes kapcsolatot kialakítani az örökbe fogadó szülőkkel. Ugyanakkor a nyíltság segíti a vér szerinti szülő „gyász munkáját”, mert tudja, gyermeke milyen családba kerül, továbbá az örökbe fogadó szülők jobban szembe tudnak nézni a vér szerinti szülő „jelenlétével”, és az örökbe fogadott gyermekkel is könnyebb meg tudják beszélni származását, családi kapcsolatait.

[45] Az örökbefogadás engedélyezéséhez szükséges nyilatkozat a szülő legszemélyesebb joga. Az Európai Parlament megbízásából, 2016-ban elkészült tanulmány megállapítja – a szülői beleegyezés nélküli örökbefogadással kapcsolatos uniós törvényeket és az angliai joggyakorlatot megvizsgálva –, hogy az EU tagállamaiban vannak olyan mechanizmusok, amelyek meghatározott jogi feltételek között (például szülői felügyeleti jog bírósági megszüntetése; szülő-gyermek kapcsolattartás hiánya; szülő ismeretlen helyen tartózkodása; gyermek jólétének és egészségének védelme) lehetővé teszik az örökbefogadás szülői beleegyezés nélküli engedélyezését. Ennek intenzitása országonként eltérő, de Angliában erősen jelen van.^[99] A Ptk. a 4:127. § (1) bekezdésében sorolja fel az örökbefogadáshoz szükséges szülői hozzájáruló nyilatkozatok mellőzhetőségének öt esetét, amelyek az örökbefogadások titkosságát eredményezik. A hozzájárulás cselekvőképtelenség esetén is csak akkor mellőzhető, ha az nem kiskorúság miatt áll fenn, mert a leányanyák szülői segítséggel gyakran fel kívánják nevelni gyermeküket. Az örökbefogadáshoz szükséges szülői hozzájárulás olyan személyes jog, amely a gyermek nagyszüleit nem illeti meg, így a gyámhatóság határozatának bírósági felülvizsgálatát sem kérhetik.^[100]

[46] Az örökbefogadáshoz történő szülői hozzájárulás visszavonhatóságának kérdése mindig is kényes pontja volt az örökbefogadás szabályozásának, különös tekintettel arra, hogy a joggyakorlat soha nem ismerte el, hogy a hozzájáruló nyilatkozat a Ptk.-ban a jognyilatkozatok megtámadására vonatkozó szabályok szerint, elsősorban ún. akarat hibák (tévedés, megtévesztés, jogellenes fenyegetés) esetén megtámadható lenne.^[101] A Csjk. szerint a szülő gyermeke nyílt vagy a titkos örökbefogadáshoz adott hozzájáruló nyilatkozatát – a gyermeknek a szülő vagy más hozzátartozó által történő nevelése érdekében – a gyermek születésétől számított hat héten belül hazánkban egységesen visszavonhatja.^[102] A visszavonás lehetőségéről figyelmeztetni kell. A gyámhatóság a szülő ezen nyilatkozata alapján haladéktalanul tájékozik a gyermek nevelésének körülményeiről és a szülőnek, más hozzátartozónak a gyermek nevelésére irányuló vállalásának megalapozottságáról. Környezet tanulmányt készít vagy szerez be, továbbá a Gyer. 44/B. §-ában rögzített eljárásrend szerint tanúként hallgathatja meg az örökbefogadás előkészítésében közreműködő, örökbefogadást elősegítő szervezet vagy a TEGYESZ szakemberét. Amúgy a szülői felügyeleti jog a gyermek hathetes korának betöltésével megszűnik, de ha a nyilatkozat hathetesnél idősebb gyermekre vonatkozik a szülői felügyeleti jog a nyilatkozattal szűnik meg. A szülői felügyelet megszűnését a gyámhatóság határozattal állapítja meg.

6.2. Egyszerű és teljes örökbefogadás

[47] A nyílt és a titkos örökbefogadásból egyaránt megkülönböztetünk a joghatás tekintetében teljes és egyszerű örökbefogadást. Az egyszerű örökbefogadás esetén az örökbe fogadott csak az örökbe fogadójával kerül rokoni kapcsolatba, a gyermeknek ezért fennmarad a vér szerinti szülőkkel fennálló jogi kapcsolata, így az integráció csak részleges. A teljes örökbefogadásnál az örökbe fogadott gyermek teljességgel integrálódik az örökbe fogadó egész rokoni körébe, családjába. Hazánkban 1960. május 1-je óta létezik a teljes örökbefogadás, azonban több ország

jogában egyszerre van jelen az egyszerű és a teljes örökbefogadás is. Franciaországban 1804-ben, Olaszországban 1865-ben került sor az egyszerű, majd Franciaországban 1939-ben, Olaszországban 1967-ben a teljes örökbefogadás bevezetésére. Ez utóbbi nemcsak beemelte az örökbe fogadott gyermeket az örökbefogadó családba, hanem megszüntette azt a kapcsolatot (különösen az öröklési kapcsolatot), amely az örökbe fogadottat a vér szerinti szüleihez kötötte.^[103]

[48] Az örökbe fogadó családot a szakirodalom egy olyan sajátos rendszerként írja le, melynek szerkezete egy háromszögre emlékeztet, egyik csúcsnál vannak a vér szerinti, a másiknál az örökbe fogadó szülők, és a harmadiknál a gyermek. A titkos örökbefogadásnál, ahol az örökbe fogadó és a vér szerinti szülők nem ismerik egymást, a háromszög egyik része láthatatlan. Az örökbe fogadó szülőknek el kell dönteniük, hogy mit kezdjenek a vér szerinti szülőkkel, a gyermek születésének körülményeivel. Az örökbe fogadó szülőknek azonban el kell fogadniuk a különbséget, ami a származásban van, és el kell mondaniuk, hogy nem ők a vér szerinti szülők. Az örökbe fogadók egy része beismeri, más része tagadja ezt a különbséget. Ez a kihívás sokszor ellentétes érzéseket kelt az örökbe fogadó szülőkben, hiszen minél jobban megszeretik a gyermeket, annál nehezebb a gyermek származására emlékezni, ezért erre a tanfolyam során fel kell őket készíteni.^[104]

7. Nemzetközi örökbefogadás

7.1. A nemzetközi örökbefogadás elvei és fogalma

[49] Számos egyezmény született a nemzetközi örökbefogadás témakörében, de szükségességének és helyességének kérdése évtizedek óta megosztja a közvéleményt. Az utóbbi időben egyre elterjedtebb az utolsó megoldás, utolsó lehetőség jelleg hangsúlyozása, ami összhangban van nemzetközi örökbefogadás egyik fő alapelveivel, a szubszidiaritással. A nemzetközi örökbefogadás elveiből az is következik, hogy nagyobb hangsúlyt kap a nemzeti gyermekvédelmi rendszer hatékony működése. Az első alapelveket 1960-ban a svájci Leysinben tartott szemináriumon fektették le, kimondván, hogy az örökbefogadás kapcsán a gyermek, és nem a szülők érdeke az elsődleges, a nemzetközi örökbefogadás pedig *ultima ratio* jellegű. A leysini alapelvek később alapjául szolgáltak további dokumentumoknak is.^[105] Az Európa Tanács oltalma alatt 1967. április 24-én született meg a gyermekek örökbefogadásáról szóló Európai Örökbefogadási Egyezmény, melynek elsődleges célja az aláíró államok belső jogának összehangolása volt. Az Európa Tanács szorgalmazta a felülvizsgálatát, melynek eredményeképpen született meg *a gyermekek örökbefogadásáról szóló, Strasbourgban, 2008. november 27-én kelt, felülvizsgált Örökbefogadási Egyezmény* (a továbbiakban: Európai Örökbefogadási Egyezmény), amit hazánk 2010. november 29-én aláírt.^[106] Fontos alapelve a gyermek érdekeinek figyelembevétele, a gyermek elablásának, eladásának, a gyermekkereskedelemnek a megakadályozása. Az Európai Örökbefogadási Egyezmény 7. cikkének 1. pontja szerint a jognak – a házastársak mellett – meg kell engednie a gyermek örökbefogadását a különmű nyilvántartott élettársak számára is, a 2. pont pedig az államok szabad választására bízta, hogy azt lehetővé teszik-e az azonos nemű partnereknek vagy a tartós élettársi kapcsolatban élőknek.^[107]

[50] A Gyermekjogi Egyezmény 21. cikke fekteti le a nemzetközi örökbefogadás alapjait, amikor kimondja, hogy a külföldre történő örökbefogadás a gyermek számára szükséges gondozás biztosítása másik eszközének tekinthető, ha a gyermek származási országában nem helyezhető el megfelelően. A Hágai Örökbefogadási Egyezmény foglalkozik legrészletesebben a nemzetközi örökbefogadással, amelyre csak akkor kerülhet sor, ha a gyermek származási országban már bizonyíthatóan minden lehetséges gondozási formát kimerítettek, és a nemzetközi örökbefogadás a gyermek érdekében áll. Magyarország és az aláíró részes államok közötti örökbefogadási eljárás egyszerűsödik, nem lesz szükség mindkét állam engedélyező eljárására, viszont a felek csak az államok központi hatóságain keresztül léphetnek kapcsolatba egymással. A nemzetközi örökbefogadáshoz kapcsolódó tevékenységből senki sem tehet szert jogtalan anyagi vagy egyéb

haszonra. Nigel Cantwell UNICEF-tanulmányában^[108] azt elemzi, hogy a fenti alapelveken túl, a nemzetközi örökbefogadás során mely konkrét szempontok, eljárások, döntések minősülhetnek követendőnek, és melyek azok, amelyek sértik a gyermekek legfőbb érdekeit. A menekült vagy a szüleitől elszakított gyermekek örökbefogadása az ENSZ Gyermejjogi Bizottsága szerint csak akkor lehetséges, ha meggyőződtek arról, hogy a gyermek örökbe fogadható, mert elsődlegesen a család felkutatása, a család lehetséges újraegyesítése a cél.^[109] Az Európai Parlament több esetben foglalkozott nemzetközi örökbefogadás kérdéseivel és több állásfoglalást is elfogadott.^[110]

[51] Hazánkban először az örökbefogadás tekintetében a nemzetközi kérdéseket az Nmjtvr., valamint a Magyarország számos külföldi országgal fennálló kétoldalú nemzetközi egyezménye szabályozta. Ezt követően a Gyermejjogi Egyezmény és a Hágai Örökbefogadási Egyezmény tette teljessé azzal, hogy ez utóbbi egyezmény alkalmazása esetén csak egy hatósági döntés születik a nemzetközi örökbefogadási ügyben, a gyermek szokásos tartózkodási helye szerint illetékes államban, és a meghatározott alaki és tartalmi szabályok betartásával hozott döntést a másik országban a törvény erejénél fogva el kell ismerni. A Csjk. a Hágai Örökbefogadási Egyezménynek megfelelően definiálja a nemzetközi örökbefogadás fogalmát, ahol nem az állampolgárságnak és nem az állandó lakóhelynek van jelentősége, hanem annak, hogy az örökbefogadás következtében a gyermek szokásos tartózkodási helye megváltozik. Ennek megfelelően nemzetközi örökbeadás az, ha a gyermek az örökbefogadás következtében végleges jelleggel más országba kerül, függetlenül az örökbe fogadó állampolgárságától és attól, hogy a gyermek állampolgársága megváltozik-e. Ha a kiskorú gyermek az örökbefogadással nem kerül át egy másik országba, akkor az örökbefogadás belföldinek minősül, akkor is, ha Magyarországon élő külföldi állampolgár fogadja örökbe.^[111] Ebben az esetben örökbefogadás előtti eljárásra a Gyer. 38–39/A. §-t, az örökbefogadás engedélyezésére pedig a Gyer. 40–43. §-át és a 45–47/A. §-át kell alkalmazni.

[52] A szokásos tartózkodási hely fogalmát a Hágai Örökbefogadási Egyezmény nem határozza meg. Az Európai Unió Bíróságának iránymutatása^[112] szerint a szokásos tartózkodási hely a szülő és a gyermek együttélésének természetes és zavartalan helyszíne, amely megfelel a tényleges életvitel központjának, és együtt jár a családi és társadalmi környezetbe való bizonyos fokú beilleszkedéssel. Figyelembe kell venni az ott tartózkodás időtartamát, tartósságát és jogszerűséget, a költözés körülményeit és indokait, a gyermek iskoláztatásának helyét és körülményeit, a nyelvismeretét továbbá az ott kialakított családi és szociális kapcsolatokat.

[53] A Csjk. szerint sem az örökbe fogadó, sem az örökbe fogadott személynél nem feltétel a magyar állampolgárság. Megfelelő szabályok betartása mellett nem kizárt magyar állampolgárságú kiskorú gyermek külföldi állampolgár által történő örökbefogadása, továbbá nem magyar állampolgárságú kiskorú gyermek magyar állampolgár által történő örökbefogadása sem. A Csjk. ugyanakkor a Gyermejjogi Egyezménnyel, valamint a Hágai Örökbefogadási Egyezménnyel összhangban korlátokat is felállít. A gyermek külföldre történő örökbeadása – a rokonok és a szülő házastársa által történő örökbefogadás kivételével – az örökbe fogadhatónak nyilvánított, valamint nevelésbe vett gyermek esetén engedélyezhető, feltéve, hogy a nevelésbe vett, örökbe fogadható gyermeket a nevelésbe vételt vagy az örökbe fogadhatónak nyilvánítást követően belföldön azért nem fogadták örökbe, mert az örökbefogadása érdekében tett intézkedések nem vezettek eredményre.^[113] A külföldi örökbefogadás csak titkos lehet. A Csjk. a külföldi örökbefogadás részletes szabályait, a fentiekén túl, külön törvényre utalja.

7.2. Nemzetközi örökbefogadás eljárásjogi követelményei és utánpótlása

[54] A Gyer. 49. § (4) bekezdése szerint, ha az örökbe fogadni szándékozóknak olyan államban van a szokásos tartózkodási helye, amely részese a Hágai Örökbefogadási Egyezménynek, akkor az eljárást az örökbe fogadók lakóhelye szerint illetékes Központi Hatóságnál vagy meghatalmazott testületnél kell a kezdeményezni.^[114] A Hágai Örökbefogadási Egyezmény hatálya alá tartozó örökbefogadásokra kizárólag akkor kerülhet sor, ha a fogadó állam hatóságai többek között

megállapították, hogy a leendő örökbe fogadó szülők az örökbe fogadás feltételeinek megfelelnek és alkalmasak az örökbe fogadásra. Ekkor Központi Hatóság a kérelmet a Hágai Örökbe fogadási Egyezményben meghatározott dokumentumokkal (Jelentéssel)^[115] együtt továbbítja a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszterhez (miniszterhez) mint kijelölt Központi Hatósághoz. Ha azonban az örökbe fogadni szándékozónak olyan államban van a szokásos tartózkodási helyük, amely nem részese a Hágai Örökbe fogadási Egyezménynek, akkor a miniszterhez közvetlenül vagy a lakóhelyük szerinti konzuli hivatal útján nyújthatják be az örökbe fogadás iránti kérelmüket.^[116] A kérelemhez csatolandó dokumentumok körét a Gyer. 50. § (1) bekezdése határozza meg. Hiánytalan kérelem esetén valamennyi örökbe fogadni szándékozó adata bekerül az Egységes Örökbe fogadási Nyilvántartásba.

[55] Ha a Központi Hatóság úgy találja, hogy a gyermek örökbe fogadható, akkor szintén Jelentést készít, amely tartalmazza a gyermek családja vonatkozásában is többek között a gyermek személyazonosságára, örökbe fogadhatóságára, hátterére, szociális környezetére, családi és egészségügyi körülményeire vonatkozó adatokat és a gyermek bármilyen különleges szükségleteit is, és megállapítja, hogy a tervezett elhelyezés a gyermek legfőbb érdekében áll. Ha van Egységes Örökbe fogadási nyilvántartásban olyan külföldön szokásos tartózkodási hellyel rendelkező örökbe fogadni szándékozó személy, aki a gyermekkel vélhetően megfelelő szülő-gyermek kapcsolatot tud kialakítani, a miniszter – a TEGYESZ véleményének figyelembevételével – dönt a személyes kapcsolat felvételének lehetőségéről, majd – annak örökbe fogadni szándékozók általi megerősítése után – az ismerkedés megszervezéséről. A miniszter ezt követően haladéktalanul megküldi a gyámhatóságnak az örökbe fogadókra vonatkozó fenti ismertetett dokumentumokat, valamint az Igazolást arról, hogy a gyermeknek Magyarországon történő örökbe fogadására tett intézkedések nem vezettek eredményre. Az örökbe fogadási eljárás további teljes menetét, valamint az engedélyező gyámhatósági határozat tartalmi elemeit a Gyer. 49–51. §-ai kellő részletességgel szabályozzák.

[56] A Hágai Örökbe fogadási Egyezmény nem ír elő semmilyen kötelező időtartamot az örökbe fogadás utánkövetésére, ezért az egyes országokban igen eltérő gyakorlat alakult ki. A szükség esetén igénybe vehető szolgáltatások – pszichológiai tanácsadás, konzultáció – az országok többségében a gyermek 18. életévéig elérhetőek, ez a helyzet Ausztriában, Észtországban, Luxemburgban. Számos országban a kötelező utánkövetés a származási ország kérésének megfelelően alakul, például Luxemburgban és Spanyolországban, ezzel szemben Olaszországban az utánkövetés három évig is tarthat.^[117] Hazánkban a gyámhatóság az engedélyező határozatában rendeli el az örökbe fogadás utánkövetését, melynek keretében a külföldi Központi Hatóságot felkéri arra, hogy az utánkövetési jelentést az örökbe fogadás engedélyezéséről szóló határozat jogerőre emelkedését követő hat hónap elteltével, majd azt követően másfél év elteltével készítse el és küldje meg a magyar Központi Hatóságnak. A gyermek érdekében azonban, indokolt esetben, arra is lehetőség van, hogy az örökbe fogadást engedélyező határozat jogerőre emelkedésétől számított legfeljebb öt éven belül további utánkövetési jelentés bekérésével kísérje figyelemmel az örökbe fogadás alakulását, különösen, ha a gyermek fejlődése, az örökbe fogadói családba való beilleszkedése nem megnyugtató.

[57] A Hágai Örökbe fogadási Egyezmény szélesre tárja a másik szerződő államban történt örökbe fogadás elismerésének lehetőségét, vagyis igyekszik elkerülni az örökbe fogadás megismétlésének szükségességét. Ebből az következik, hogy a Hágai Örökbe fogadási Egyezmény rendelkezéseinek megfelelően létrejött örökbe fogadást a törvény erejénél fogva el kell ismerni azzal, hogy örökbe fogadás elismerését kizárólag akkor lehet megtagadni, ha az örökbe fogadás – figyelemmel a gyermek legfőbb érdekére – nyilvánvalóan az ország közrendjébe ütközik. Az elismerés érdekében a Hágai Örökbe fogadási Egyezmény alapján kijelölt Központi Hatóság az örökbe fogadás engedélyezését követően kiadja az Igazolást, amely azt tanúsítja, hogy az örökbe fogadás megfelelt a Hágai Örökbe fogadási Egyezmény alaki és tartalmi követelményeinek.^[118] A Központi Hatóságnak gondoskodnia kell arról, hogy az örökbe fogadott

gyermek „átvitelére” biztonságos és megfelelő körülmények között, és – ha lehet – az örökbe fogadó vagy a leendő örökbe fogadó szülők kíséretében kerüljön sor.

[58] A Hágai Örökbe fogadási Egyezmény hatálya alá nem tartozó külföldi örökbe fogadások többségében a problémát ma is az örökbe fogadás joghatályossága jelenti. Ha ugyanis a magyar gyámhatóság az örökbe fogadást jóváhagyta, az eljárásnak nincs még vége, mert ezt követi a külföldi állam meghatározott feltételek szerinti engedélyezési eljárása, vagyis magyar örökbe fogadók vagy örökbe fogadottak esetében mindkét ország illetékes hatóságainak le kell folytatniuk a belső jogukban előírt eljárást, és döntést kell hozniuk az örökbe fogadás engedélyezéséről és jóváhagyásáról. Ezért, ha a magyar állampolgárság örökbe fogadó külföldi állampolgárságú gyermeket fogadott örökbe külföldön, az örökbe fogadó vagy az örökbe fogadott kérheti a kijelölt gyámhatóságtól a külföldi hatóság örökbe fogadást engedélyező határozatának jóváhagyását. A gyámhatóság akkor hagyja jóvá az örökbe fogadást engedélyező külföldi határozatot, ha az örökbe fogadás nem tartozik a Hágai Örökbe fogadási Egyezmény hatálya alá, a jóváhagyás kérelmezésekor – főszabály szerint – az örökbe fogadott kiskorú és az örökbe fogadás a magyar jogban meghatározott feltételeknek is megfelel.^[119]

8. Örökbe fogadás előtti gondozás

[59] Az örökbe fogadásra való alkalmasság legfontosabb mércéje „maga az élet”, ezért a Csjk. előírja, hogy a nyílt vagy a titkos örökbe fogadás csak azt követően engedélyezhető, ha az örökbe fogadni szándékozó személy a gyermeket legalább egy hónapig a saját háztartásában, saját költségén gondozza. A gyermek érdekében a gyámhatóság az egy hónapot meg is hosszabbíthatja.^[120] A kötelező gondozási idő letelte után az örökbe fogadni szándékozó személyt ismételten nyilatkoztatni kell az örökbe fogadási szándéka fenntartásáról. Természetesen a gondozásba való kihelyezést mindig megelőzi a személyes találkozás, melynek időtartamát és gyakoriságát a gyermek életkorához, személyiségállapotához igazodóan, a fokozatosság figyelembevételével kell megszervezni. Az ismerkedés, barátkozás mindaddig tart, amíg a gyermek és a leendő örökbe fogadó szülő között az érzelmi kötődés ki nem alakul, az örökbe fogadó szülő a gyermek gondozását biztonsággal el nem tudja látni.^[121] A Csjk. ugyanakkor azokat a helyzeteket is meghatározza, amikor a gyámhatóságnak nem kell a gyermek kötelező gondozásba történő kihelyezéséről rendelkeznie, mert például örökbe fogadó a vér szerinti szülő házastársa vagy a gyermek már hosszabb ideje az örökbe fogadni szándékozó családjában nevelkedik, azaz akár nevelőszülőként, akár családba fogadó gyámként gondoskodnak már róla, ezért nem idegen családba kerül.^[122]

[60] Számos ország törvénye ugyancsak előírja az örökbe fogadást megelőző, ún. kötelező gondozási időt, jellemzően egy hónapnál hosszabb időtartamban, így többek között Svájc két évben, Nagy-Britannia három hónapban, Franciaország hat hónapban, Németország „megfelelő idő” kitételben határozza meg a gondozás időtartamát.^[123] Franciaországban a teljes örökbe fogadás eljárásának ezért két fázisa van, az egyik az örökbe fogadási céllal történő családba való kihelyezés, a másik az örökbe fogadást engedélyező határozathozatal.^[124] A magyar örökbe fogadási szokások ismeretében (minél alacsonyabb életkorú gyermekek örökbe fogadására van jellemzően igény) az egy hónap szükséges, de egyben megfelelő időtartam is ahhoz, hogy a konkrét esetben kiderüljön, az örökbe fogadás célja megvalósítható-e vagy sem. Azzal az állásponttal értünk egyet, amely szerint hosszabb gondozási időre lenne szükség az óvodáskorú, kisiskoláskorú gyerekek esetében, hogy ezen idő alatt hatékony segítséget, tanácsokat kapjanak a leendő szülők. A nemzetközi örökbe fogadás esetén szintén nem ideálisak a körülmények, mert szállodai szobákban, bérelt lakásokban, nyelvi és kulturális különbségek közepette kell a szülő-gyermek kapcsolatot kiépíteni, ezért nem is könnyű a gyámhatóságnak megalapozott véleményt alkotni a gondozás sikerességéről.^[125]

[61] A kötelező gondozásba kihelyezésről a gyámhatóság a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermeknél a TEGYESZ javaslatára a gyermekvédelmi gyám és az örökbe fogadni szándékozók, más esetekben a szülői felügyeletet gyakorló szülő és örökbe fogadni szándékozók kérelme alapján dönt,

főszabály szerint tizenöt napon belül, hathetesenél fiatalabb gyermekeknél nyolc napon belül. A kötelező gondozás időtartama alatt a TEGYESZ munkatársai figyelemmel kísérik a családba történő beilleszkedést, segítik a neveléssel, gondozással kapcsolatos problémák megoldását. Sikertelenség esetén jelezni kell a gyámhatóságnak a kötelező gondozási idő megszakításának szükségességét és okait vagy annak indokolt meghosszabbítását. Mindezek alapján a TEGYESZ beilleszkedési véleményt és az örökbefogadásra vonatkozó véleményt küld a gyámhatóságnak. A gyámhatóságnak az örökbefogadásra vonatkozó határozatának indokolásában ki kell térni a kötelező gondozási idő eredményes leteltére vonatkozó megállapításokra, melynek a kötelező utánkövetés szempontjából is nagy jelentősége van.

9. Az örökbefogadás létrejötte és utánkövetése

9.1. A haszonszerzés tilalma

[62] Amíg a Gyermekjogi Egyezmény az örökbefogadással kapcsolatban a jogtalan haszonszerzést tiltja, addig a Csjt. minden haszonszerzést tiltottnak tekintett, ami egyben az örökbefogadás engedélyezésének akadálya volt. Ugyanakkor a Hágai Örökbefogadási Egyezmény is rögzíti, hogy a nemzetközi örökbefogadáshoz kapcsolódó tevékenységből senki sem tehet szert jogtalan anyagi vagy egyéb haszonra. Mindezzel összevetve a Csjk. pontosítja a tiltott haszonszerzés fogalmát, elsősorban azzal a céllal, hogy az örökbefogadásban résztvevők akár költség címén ne juthassanak a közreműködés révén jelentős jövedelemhez. Azt azonban nem lehet kizárni, hogy bizonyos felmerült költségek megtérítésére ne kerüljön sor, ezért a gyámhatóság ítélni meg, hogy a felmerült költség indokolt volt-e, vagy sem. A Csjk. valamennyi örökbefogadásra nézve tartalmaz generálklauzulát, és széleskörű mérlegelési jogkört ad a gyámhatóságnak, így végső soron az örökbefogadási kérelem elutasítását is eredményezi a tiltott haszonszerzés eszköze, vagyis az, ha az örökbefogadás a résztvevő személyeknek, szervezeteknek az indokolt költségeiket meghaladó vagyoni előnnyel jár. A gyámhatóság a haszonszerzés tilalmáról amúgy a meghallgatásokról készült jegyzőkönyv felvétele során nyilatkoztatja a feleket. Az örökbefogadást elősegítő szervezetek írásbeli megállapodás alapján nyújtanak szolgáltatást. A Gyvt. 69/A. § rögzíti, hogy a szolgáltatást igénybe vevőtől az Öfr.-ben megjelölt költségeken felül egyéb költséget, így szolgáltatási díjat, vagyoni előnyt nem követelhetnek.^[126] Az örökbefogadást elősegítő szervezeteknél a nyílt örökbefogadást elősegítő tevékenység szolgáltatásaival összefüggésben a telefonhasználat, a postaköltség, a gépjárműhasználat, az utazási költség számolható el költségként, melynek éves összege nem haladhatja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének háromszorosát. A költség összegéről az örökbe fogadni szándékozó személyt írásban kell tájékoztatni.

9.2. Az örökbefogadás létrejötte

[63] A gyámhatóság részben az Ákr.-ben,^[127] részben a Gyvt.-ben és Gyer.-ben szabályozott módon folytatja le az eljárást.^[128] Az egységesebb joggyakorlat kialakítása érdekében a megyei kormányhivatal gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró, megyeszékhelyen működő járási hivatala, a fővárosban pedig a fővárosi kormányhivatal gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró XI. kerületi Hivatala, Pest megyében a Pest Megyei Kormányhivatal gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró Szentendrei Járási Hivatala mint kijelölt gyámhatóság dönt többek között az örökbefogadás engedélyezéséről, az utánkövetésről.^[129] Az örökbefogadási eljárás a gyámhatóság határozatával zárul, vagyis az örökbefogadás az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válásával hatályba lép, így ekkor állnak be az örökbefogadás jogkövetkezményei. Ha azonban az örökbe fogadó az eljárás során meghal és az örökbefogadást engedélyezték, az örökbefogadás joghatása már az örökbe fogadó halálával beáll. A Csjt. nem beszél a jogszabályok megsértésével létrejött örökbefogadások eseteiről. Miután azonban az örökbefogadási eljárásra az Ákr. szabályai vonatkoznak, így ez a kérdés is a közigazgatási eljárás

jogorvoslati rendszerében orvosolható. Erre figyelemmel a Csjk. sem szól a nyilatkozatok, a határozat polgárjogi jogcímen (például megtevesztés, tévedés, fenyegetés) való megtámadásának lehetőségéről.^[130]

9.3. Az örökbefogadás utánkövetése

[64] Még ma is nagyon sok örökbe fogadó szülő tiltakozik az örökbefogadás utánkövetése, az utólagos segítségnyújtás lehetősége ellen, mondván, hogy az örökbefogadás magánügy, az örökbe fogadott gyermek a vér szerinti gyermek státuszával rendelkezik, senkinek semmi joga ellenőrizni azt, hogy ő hogyan neveli gyermekét.^[131]

[65] A Csjt.-ből hiányzott az utánkövetés szabályozása, ami a Hágai Örökbefogadási Egyezményvel összhangban van, és megfelel a felülvizsgált Európai Örökbefogadási Egyezménynek is. Az utánkövetés jogintézménynek a családjogi rendelkezések közé való felvétele álláspontunk szerint szükségszerű volt, melynek célja a gyermek örökbe fogadó családjába és új környezetébe történő beilleszkedésének figyelemmel kísérése, valamint az örökbe fogadó családjában történő nevelésének személyes tanácsadással történő segítése, a nehézségek kezelése, családterápia biztosítása, az örökbefogadás esetleges felbontásának megelőzése. Mindebben akár alkalmazható módszer lehet a ->mediáció is. A mediáció olyan eljárás, mely alkalmas a vitás feleket hatékonyan segíteni a közöttük felmerült problémák megoldásában, ennek eredményeként a felek közötti kapcsolatok rendezésében, gyakran a felek közötti együttműködés helyreállításában, megújításában. A folyamatban a felek közös felkérésére független, pártatlan személy (mediátor) vesz részt, aki e felkérés alapján úgy irányítja az egyeztetés folyamatát, hogy a felek képesek legyenek a problémák megoldására. A Csjk. az utánkövetés alapvető jogi kereteit teremti meg, az engedélyező határozat jogerőre emelkedésétől számított öt éven belüli elrendelés lehetőségével, a részletszabályokat azonban a Gyvt., a Gyer. és az Öfr. tartalmazza.^[132] Az utánkövetést – az örökbe fogadó szülő választása szerint – az engedéllyel rendelkező közhasznú szervezet vagy a TEGYESZ látja el, és minden esetben szükséges a személyes találkozás az utánkövetést végző szakemberrel.

[66] Első alkalommal az örökbefogadás engedélyezésének jogerőre emelkedését követő hat hónapon belül, azt követően pedig – a rokoni, házastársi örökbefogadás kivételével – az örökbefogadás engedélyezésének jogerőre emelkedését követő másfél év múlva kerül sor. Ez a kötelező utánkövetés, mert ezen időszak alatt az örökbe fogadó szülő együttműködésre köteles az általa választott szervezettel. Ha ismételt felhívás ellenére elmarad az együttműködés, akkor a kijelölt gyámhatóság a család és gyermekjóléti szolgáltatótól kér tájékoztatást az örökbe fogadott gyermek fejlődéséről, körülményeiről és a családba való beilleszkedéséről. Az örökbe fogadó szülő kérelmére a kötelező utánkövetést követően a TEGYESZ önkéntes utánkövetés keretében nyújt szolgáltatást. A nemzetközi tapasztalatok szerint a hatékony segítségnyújtáshoz igen lényeges, hogy bizalmi kapcsolat alakuljon ki az utánkövetést végző szervezet szakemberei és az örökbe fogadó szülő között. Az utánkövetést végző szervezet az utánkövetés megtörténtét követő 15 napon belül jelentést küld az örökbefogadást engedélyező gyámhatóságnak. A közhasznú szervezet az örökbefogadás utánkövetése körébe tartozó szolgáltatásért a szolgáltatás igénybe vevőjétől szolgáltatási díjat nem kérhet, más költségek viselésére a szolgáltatás igénybe vevőjét nem kötelezheti, és tőle díjazást nem fogadhat el.

[67] Az utánkövetéssel foglalkozó szervezetek száma és típusa, valamint az általuk nyújtott szolgáltatások köre is igen eltérő az európai országokban. Ausztriában magánszervezetek foglalkoznak az utánkövetéssel, személyes tanácsadással, előadásokkal és találkozók ajánlásával támogatják a családokat. Több országban jól bevált gyakorlata van az önszolgáltató csoportoknak, így Franciaországban is fontos szerep jut az örökbe fogadó családok ezen szervezeteinek. Olaszországban is rendelkezésre áll tanácsadás, segítségnyújtás, mediáció, valamint számos önszolgáltató csoport is működik. Hollandiában az utánkövetés keretében egy sajátos videotréningset (*Video Interaction Guidance*) alkalmaznak, ahol a szakemberek speciálisan a videofelvételek

elemzésére képzettek.^[133] A módszer egy olyan modellen alapul, amelyet Harrie Biemans és munkatársai az 1980-as években fejlesztettek ki, azonban az elmúlt évtizedekben a módszer több módon fejlődött tovább, és azóta pedagógusok, szociális munkások, oktatási és klinikai pszichológusok is alkalmazzák.^[134] A videotréning rövid ideig tartó, intenzív segítségnyújtási forma, amit többnyire a családok otthoni környezetében alkalmaznak, a családról felvett rövid filmek segítségével. A módszer abban segít, hogy a szülők magabiztosabbnak érezzék magukat szülői szerepeikben. Az örökbefogadás utánkövetése esetében a videotréning célja az örökbe fogadott gyermek és az örökbe fogadó szülők közötti kapcsolat, kötődés megfigyelése. A módszer arra próbálja sarkallni a szülőket, hogy jobban figyeljenek a gyermek viselkedésére, szükségleteire, értsék azokat, és adekvát módon válaszoljanak rá. A szülők Hollandiában egy évig kérhetik a videotréninges megfigyelést, amely segíti őket abban, hogy az elméleti képzésen megtanultakat a gyakorlatban is jobban tudják alkalmazni. Ezzel a módszerrel a szakemberek egy éven át követni tudják a kötődés kialakításának időszakát a gyermek életében. A holland kutatások azt mutatták, hogy a pozitív kommunikáció ösztönzése a gyermek és szülő között növeli a kötődést, a jobb szülővé válás lehetőségét, és a videotréning nagyon jó eszköz ennek megvalósítására.^[135] Általában három-hat hónap együttműködés után a család számára is érzékelhető a változás.

10. Az örökbefogadás joghatásai

[68] Az örökbefogadás jogi hatásai játszanak a legnagyobb szerepet abban, hogy az örökbefogadás be tudja tölteni a célját. A magyar jog az örökbefogadás családjogi joghatásait illetően sem tesz különbséget a nyílt és a titkos örökbefogadás között. A Csjk. az „örökbefogadás joghatásai” cím alatt rendelkezik az örökbe fogadott gyermek jogállásáról az örökbe fogadó családjában, a leszármazásról, az örökbe fogadott névviselésének szabályairól, a vér szerinti rokonaival való kapcsolattartásról, az örökbe fogadott vérségi származás megismeréséhez fűződő jogáról. Mindez részben azt szolgálja, hogy a gyermek minél inkább integrálódjon – a nemzetközi tendenciának megfelelően – az örökbe fogadói családba, szakadjon el a vérrokonai családjától. Másrészt erősödik az az igény is, hogy a gyermek ne veszítse el – különösen házastársi, rokoni örökbefogadás esetén – a kapcsolatát vér szerinti családjától. Ennek egyik szegmense, hogy meghatározott korlátok mellett, a gyermek megismerhesse vérségi származását.^[136]

[69] A Csjk. 4:12. § -ban szabályozza a rokoni, hozzátartozói kapcsolat miatti érvénytelenséget, és az érvénytelenségi okok között sorolja fel az örökbe fogadott örökbe fogadóval kötött házasságot (->házasság), ha a házasságkötésre az örökbefogadás fennállása alatt kerül sor, mert egyenes ági rokonság áll fenn közöttük. A jogirodalom és a joggyakorlat álláspontja szerint az örökbefogadás következtében csak az örökbe fogadó szülő és az örökbe fogadott gyermek között létesül házassági akadály. Házasságot köthet az örökbe fogadó két örökbe fogadott gyermeke is, feltéve, hogy nem állnak egymással közeli vér szerinti rokonságban (->rokonság). Az érvénytelenségi ok mint házassági akadály az örökbefogadás felbontásával orvosolható.^[137]

10.1. Gyermeki jogállás az örökbe fogadó családjában és a közös gyermekké fogadás

[70] Aszerint, hogy kik között jön létre az örökbefogadás – ahogyan erre már korábban is kitértünk – megkülönböztetünk egyszerű (korlátozott) és teljes örökbefogadást. Egyszerű (korlátozott) az örökbefogadás, ha az örökbefogadással az örökbe fogadott gyermek csak az örökbe fogadó szülőkkel kerül jogilag is értékelt rokoni kapcsolatba. Teljes az örökbefogadás, ha az örökbefogadással az örökbe fogadott gyermek az örökbe fogadói család egészében nyer családi jogokat és rendszerint minden, vagy majdnem minden jogi kapcsolatot megszakít az örökbe fogadott vér szerinti családjával úgy, hogy ez alól legfeljebb az öröklési és a kapcsolattartási jogi hatások képezhetnek kivételt. A rokoni kapcsolat szűkebb vagy tágabb értelmezése tulajdonképpen az örökbefogadás joghatásának szűkítését vagy bővítését jelenti. Az örökbe fogadott jogállásának teljes örökbefogadás esetén is két típusa van, vagyis általában a gyermeki jogállás és a speciális

közös gyermeki jogállás. A Csjk. a Csjt.-vel egybehangzóan rendezi, hogy az örökbe fogadott mind az örökbe fogadóval, mind annak rokonaival szemben az örökbe fogadó gyermekének jogállásába lép, ami olyan szülő-gyermek kapcsolat, mint amely a leszármazás alapján jön létre. Mindez tehát kihat az örökbefogadói családra, mert ott jogok és kötelezettségek keletkeznek, a vér szerinti családban pedig megszűnnek. Az örökbefogadás továbbá a törvény erejénél fogva kihat az örökbe fogadott leszármazóra is, függetlenül attól, hogy a leszármazó az örökbefogadás engedélyezésekor létezik-e vagy sem. Az így létrejött rokoni kapcsolatból következik a névviselés, a rokontartás, a törvényes öröklés és a szociális (családtámogatás) jogi hatás is.

[71] Egyes jogirodalmi álláspont szerint az örökbefogadás nem jelenti a vér szerinti anyai és apai státusz megváltozását, csupán azt, hogy az örökbefogadás fennállása alatt ez a státusz jogilag nem értékelhető. Az örökbefogadás azonban éppen azt eredményezi, hogy az általa létesített családi jogállás a hatályos. Erre figyelemmel az örökbefogadás hatályba lépése után is helye lehet apasági vagy származás megállapítási per megindításának azzal, hogy a meghozott döntés csak akkor érinti az örökbefogadást, ha az örökbe fogadó a vér szerinti szülő.^[138] Ebben az esetben ugyanis, mivel ugyanazokra a felekre nézve a vér szerinti származás elsőbbséget élvez az örökbefogadással szemben, az örökbefogadás hatálytalanná válik. Az apasági per sem szüntethető meg azon az alapon, hogy a gyermeket más férfi örökbe fogadta.^[139] Álláspontunk szerint az apai jogállás az örökbefogadással betöltötté vált, ezért az a feltétel, hogy apaság bírói megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha az apai jogállás üres, már nem áll fenn.

[72] A Csjk. pontosan meghatározza a közös örökbefogadás eseteit is. Ennek megfelelően a közös örökbefogadásnak két esete, ha házastársak fogadnak akár együttesen, akár külön-külön örökbe, vagy ha az egyik házastárs a másik gyermekét fogadja örökbe. A szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek ilyenkor az örökbefogadókat ugyanúgy együttesen illetik meg, mint a vér szerinti szülőket. Közös gyermekké fogadásra azonban csak házastársaknak van lehetősége. A közös gyermekké fogadásnak a szülői felügyelet együttes gyakorlásában és a névviselésben van jelentősége. Hangsúlyozni kell azonban azt is, hogy ez a családi kapcsolat nyújtja a gyermek számára a legteljesebb azonosságot a származáson alapuló kapcsolattal.

10.2. Joghatás a leszármazásból eredő jogokra és kötelezettségekre

[73] A Csjk. a Csjt.-vel egyezően rendezi, hogy az örökbefogadás folytán a leszármazáson alapuló rokonságból következő szülői felügyeleti és rokontartási jogok és kötelezettségek megszűnnek, kivéve, ha az egyik házastárs a másik házastárs gyermekét fogadta örökbe, mert ekkor a leszármazásból eredő jogviszony fennmarad és csak a másik szülő tekintetében szűnik meg. Az örökbe fogadott gyermek vér szerinti szülője tehát nem érvényesíthet a gyermekkel szemben tartási igényt, az erre való jogosultsága szintén megszűnik. Ugyanakkor az örökbe fogadó szülő szülői felügyeleti joga is korlátozható, szünetelhet, megszűnhet azzal, hogy az örökbefogadási kapcsolat fennállására mindez nincs kihatással, mert például a szülői felügyelet bírósági megszüntetése nem jelenti az örökbefogadási jogviszony megszűnését. Az örökbefogadás csak felbontással, a törvényben meghatározott esetekben szűnhet meg.^[140] A Csjk. a Csjt.-hez képest új rendelkezéseket tartalmaz a vér szerinti szülők, illetve a vér szerinti szülők halála esetén a rokonok kapcsolattartását illetően. A Csjk. egyértelművé teszi, hogy a vér szerinti szülők halála esetén, ha az egyik szülő rokonai fogadják a gyermeket örökbe, akkor abban az esetben a másik szülő rokonainak kapcsolattartási jogát az örökbefogadás nem érinti. Így például, ha a szülők halála esetén az apai nagyszülők fogadják örökbe a gyermeket, attól még az anyai nagyszülők kapcsolattartási joga a törvény erejénél fogva nem szakad meg. Szintén változás a Csjt.-hez képest, hogy nyílt örökbefogadás esetén a Csjk. kivételesen lehetővé teszi, hogy a gyámhatóság azt a szülőt is feljogosíthassa a kapcsolattartásra, aki hozzájárult a másik szülő házastársa által történő örökbefogadáshoz. Nem indokolt ugyanis, általánosan – kivételt nem tűrően – minden esetben megszüntetni a vér szerinti szülő és a gyermek közötti kapcsolatot. A kapcsolattartást biztosító rendelkezések összhangban állnak a gyermeknek a családi kapcsolatok megtartásához fűződő

10.3. Nyitott és zárt örökbefogadás

[74] Az örökbefogadás kapcsán mind a gyakorlatban, mind a tudományban egyre több szó esik a vér szerinti szülő és az örökbe fogadó szülő kapcsolatáról, ami szorosan összefügg az örökbefogadás joghatásával és a gyermek származása megismeréséhez fűződő jogával. Változatos megoldásokat követnek az európai országok abban a tekintetben, hogy mennyiben és miként marad fenn és élvez védelmet az örökbe fogadott gyermek és a vér szerinti szülők kapcsolata. A nyitott és a zárt örökbefogadás illetén való megkülönböztetése egy egészen más szempontú megközelítést jelent a korábban már említett és a Csjk. szerinti nyílt és titkos örökbefogadáshoz képest. Hazánkban a Csjk. szabályai a korábban bemutatottak szerint az örökbefogadás joghatásainak keretében igen szűk körben engedik meg a házastársi vagy rokon örökbefogadás után a kapcsolattartás fennmaradását a szülővel, a rokonokkal.^[142]

[75] Ha a gyermek teljes örökbefogadására kerül sor, kérdés, hogy a vér szerinti családdal mennyiben marad fenn a gyermek kapcsolata és (vagy) mennyiben ismerik egymást az örökbe fogadók és vér szerinti szülők, vagyis mennyiben nyitott az örökbefogadás. A legzártabb az a megoldás, ahol az örökbefogadás a gyermek új családba történő teljes integrálásával járó és a vér szerinti család felé nem nyitott. Ezzel szemben a legnyitottabb az, amikor a jog lehetőséget ad mind teljes, mind pedig egyszerű örökbefogadásra és a teljes örökbefogadás mellett is fennmarad a vér szerinti család irányában fennálló kapcsolat. Európa országaiban általában az 1970-es évektől lehetséges a nyitott örökbefogadás, ahol van valamilyen folyamatos kapcsolat a vér szerinti és az örökbe fogadó család között, és ami nem azonos a magyar jogrendszerben nevesített nyílt örökbefogadás fogalmával. Némely örökbefogadás csak minimális nyitottsággal történik, amikor fényképeket, leveleket, ajándékokat küldenek egymásnak az örökbefogadást közvetítő szervezet segítségével. Az egészen nyílt örökbefogadás során az örökbe fogadó szülők és a vér szerinti szülők folyamatos kapcsolatot tartanak egymással és a gyermekkel, sőt meglátogatják egymást. E két eset között sokféle választási lehetőség van, úgyszólván a felek igényei szerint korlátlanul, de álláspontunk szerint mindenképpen fontos ennek sarokpontjait megállapodásban rögzíteni.

[76] Ma^[143] a legzártabbnak értékelhető Svédország és Litvánia jogi környezete, ahol az örökbefogadás csak teljes és nem nyitott a vér szerinti szülők felé. Ezzel szemben Hollandiában, Németországban, Romániában és Svájcban ugyan a teljes örökbefogadást ismerik, azonban a vér szerinti szülővel való kapcsolat fennmaradhat. Bírósági döntésen alapulhat a kapcsolattartás például Hollandiában és Spanyolországban. Írországban és Romániában még inkább megengedő a gyakorlat, mert bár a nyitott örökbefogadás nem szabályozott, a gyakorlatban mégis érvényesül. Svájcban a legerősebb a vér szerinti szülő és az örökbe fogadott gyermek kapcsolata, mert jogilag biztosított a kapcsolattartás, és lehetőség van arra, hogy a vér szerinti szülők és az örökbe fogadó szülők megállapodjanak a gyermek és vér szerinti szülő közötti kapcsolattartásban. Belgiumban mindkét örökbefogadási forma szabályozott és a teljes örökbefogadás is nyitott. Franciaországban és Olaszországban a teljes és az egyszerű örökbefogadás egyaránt szabályozott, teljes formája esetén azonban nem nyitott a szülők felé, ezért nem is marad fenn a gyermek és a vér szerinti szülők közötti kapcsolat.

10.4. Az örökbefogadás és a névviselés

[77] Az örökbe fogadott gyermek névviselésének kérdése speciális rendezést igényel, ezért ezeknek a szabályoknak nem a gyermek névviselésére vonatkozó általános rendelkezések között (szülői felügyelet) van a helye. Ahogy a gyermek a szülője nevét viseli, ugyanúgy az örökbe fogadott gyermek is az örökbe fogadó családi nevét kapja meg. A névviselés az örökbefogadás célját mozdítja elő. A névviselés az örökbefogadás olyan jogi hatása, amelytől azonban a felek eltérhetnek. Egyedülálló által történő örökbefogadás esetében a képzelt apa bejegyzésére csak az

anya kérelmére kerülhet a jövőben sor.^[144] Az örökbe fogadott családi nevét és utónevét az örökbefogadás engedélyezésével egyidejűleg kell megállapítani. Az örökbe fogadott gyermek az örökbe fogadó születési vagy házasságkötéssel szerzett családi nevét viseli, kivéve, ha az örökbe fogadó a házastársa teljes nevét vagy családi nevét a házasságkötésre utaló toldással viseli. Ha az örökbe fogadó házassági neveként a házasságra utaló toldás nélkül házastársa, volt házastársa nevét vagy kettőjük összekapcsolt családi nevét viseli, az örökbe fogadott új családi neve – az örökbe fogadó választása szerint – a házastárs, volt házastárs családi neve, az összekapcsolt családi név vagy az örökbe fogadó születési neve. Ugyanazon örökbe fogadó által örökbe fogadott több gyermek azonos családi nevet viselhet, amely jól fémjelzi a család egységét. Közös gyermekké fogadás esetén az örökbe fogadóknak az örökbefogadás iránti kérelemben nyilatkozniuk kell arról, hogy az örökbe fogadott melyik örökbe fogadó családi nevét viselje. Az örökbe fogadók megállapodása alapján az örökbe fogadott az örökbe fogadók családi nevét együtt viselheti abban az esetben is, ha az örökbe fogadók a családi nevüket nem kapcsolták össze. Ha a házastársak a gyermeket nem együtt fogadták örökbe, megegyezésük hiányában a gyermek a korábbi örökbe fogadó családi nevét viseli.

[78] A gyámhatóság kivételesen megengedheti, hogy az örökbe fogadott megtarthassa addigi családi nevét, és kivételesen indokolt esetben engedélyezheti az örökbe fogadott utónevének a megváltoztatását. Az örökbe fogadott korábbi családi nevének fenntartása az örökbe fogadók vér szerinti szülőként való bejegyzését nem akadályozza meg. Erre leginkább akkor kerül sor, ha idősebb életkorban történik az örökbefogadás, mikor a gyermek már hosszabb ideje viseli családi nevét, családja, barátai, környezete így ismerik, okmányai erre a névre szólnak. Indok lehet a rokonok által történő örökbefogadás esetén is a korábbi név fenntartása (esetleg kegyeleti okból), mivel az ilyen kapcsolat esetén a gyermek feltételezhetően névazonosság nélkül is beilleszkedik az örökbe fogadó családjába. Az örökbe fogadó szülőknek azonban gyermekük utónevének meghatározásában vagy megváltoztatásában sem korlátlan a joguk. Álláspontunk szerint a Gyermekjogi Egyezmény szellemében az utónév megváltoztatását szintén differenciáltabban kellene szabályozni, mert egy csecsemőkorú örökbe fogadott esetében az utónév megváltoztatása semmiféle jogsérelemmel nem jár, szemben egy idősebb életkorú gyermek esetében, amikor a nevét már ismeri és őt is már ezen a néven ismeri a környezete. Ehhez tudni kell, hogy a nem újszülöttkorú gyermek esetében magatartási problémákat okozhat a gyermeknek, ha megszokott nevét megváltoztatják, ez megzavarja önértékelését, önazonosságát kialakulását. Az utónevet az örökbe fogadók határozzák meg. Észtországban az örökbefogadás esetén az örökbe fogadott személy új család- és utónevet kaphat, ha azt az örökbe fogadó kérelmezi. A tízévesnél idősebb gyermekek beleegyezését minden esetben ki kell kérni, de az ennél fiatalabb gyermekek véleményét is figyelembe lehet venni.^[145]

10.5. Az örökbefogadás anyakönyvezése

[79] Korábban a Csjt. 53. § (6) bekezdése utalt az ún. tény szerinti örökbefogadás lehetőségére, azaz arra az esetre, amikor a születési anyakönyvbe – az örökbe fogadók kifejezett kérésére – az örökbefogadásnak csak a tényét jegyzik be, szülőként pedig továbbra is a vér szerinti szülők szerepelnek. E kérdéskör részletesebb és egyértelmű törvényi szabályozását indokolt részben az *anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvényben* (a továbbiakban: At.), részben a Gyvt. keretei között elhelyezni.^[146] A Gyvt. 128/A. § az örökbe fogadott gyermek életkorához mérten differenciált formában biztosít lehetőséget az érintetteknek annak kezdeményezésére, hogy a vér szerinti szülők neve is szerepeljen az anyakönyvben, és – szándékuk esetleges későbbi megváltozása esetére, az információs önrendelkezési joggal összhangban – ezen adatok törlésének kezdeményezésére, amelynek folytán az elektronikus anyakönyv aktuális adattartalma és az arról kiadott kivonatok a továbbiakban a vér szerinti szülők adatait nem tartalmazzák.

[80] Az örökbefogadást engedélyező határozat rendelkező részének tartalmaznia kell többek között az az örökbefogadás joghatásait, valamint az anyakönyvvezető megkeresését a gyermek

örökbefogadás folytán megváltozott adatainak anyakönyvezése érdekében. Az örökbefogadás anyakönyvezésére a hatályos magyar jog szerint vér szerinti örökbefogadásként vagy tény szerinti örökbefogadásként kerülhet sor. Előbbi esetben az elektronikus anyakönyv rendszerében az örökbefogadás adatváltozásként fog megjelenni, amelynek során változnak az érintett adatai, többek között szüleinek neve is, amely adat ezt követően az örökbe fogadó szülők adatait fogja tartalmazni, így az anyakönyvi bejegyzés aktuális állapota alapján vér szerinti szülőkként szerepelnek. A tény szerinti örökbefogadás esetében a gyermeknél továbbra is a vér szerinti szülők szerepelnek a ->szülők adatai között, bejegyzésre kerül azonban az örökbefogadás ténye, valamint szükséges ebben az esetben az örökbe fogadó szülők adatait is kötelező adattartalomként előírni [At. 69/C. § (1) bekezdés c) pont].

10.6. Örökbefogadás és az öröklés

[81] A Ptk. Hetedik könyve részben az örökbe fogadott öröklése, részben az örökbe fogadott utáni ->öröklés tekintetében tartalmaz rendelkezéseket, kimondva, hogy az örökbefogadott – az örökbefogadás fennállása alatt – az örökbe fogadó szülő és annak rokonai után az örökbe fogadó szülő vér szerinti leszármazójaként örököl.^[147] Az öröklés akkor jön létre, amikor a rokoni kapcsolat keletkezik, vagyis az örökbefogadást engedélyező határozat jogerőre emelkedésével. Az örökbefogadás megszűnése az öröklési kapcsolat megszűnését is jelenti, azonban az örökbe fogadó vagy az örökbe fogadott halála az örökbefogadást nem szünteti meg. A Ptk. tehát jelentősen változtat az örökbe fogadottnak a vér szerinti rokonai után történő öröklési szabályain. A korábbi szabályok az örökbefogadás nyílt vagy titkos jellegétől tették függővé az öröklést, miközben a titkos örökbefogadás fogalma a Csjt.-ben igen sokszor változott. Az időbeni hatály problematikája jogalkalmazási eltéréseket eredményezett, ezért számos per indult, melyben a perindítók 1987 után is arra támasztottak igényt, hogy az örökbefogadásuk még az 1977. évet megelőző jogi szabályozás idején történt, ennek folytán a vér szerinti szülők után a nyílt örökbefogadás szabályai szerint örököltek.^[148] A joggyakorlat egységesítésére született meg a Legfelsőbb Bíróság elvi határozata,^[149] mely kimondja, hogy az örökbe fogadott és vér szerinti rokonai között öröklés azon szabályok alapján következhet be, melyek az örökség megnyíltakor hatályban voltak.

[82] A Csjk. alapján a nyílt és titkos örökbefogadási kapcsolatok közötti különbség ma az, hogy az örökbeadó ismeri-e (valamilyen mértékben) a gyermek vér szerinti szüleit vagy sem. A Ptk. ezért azt mondja ki, hogy az örökbefogadás nem érinti az örökbe fogadott törvényes öröklési jogát vér szerinti rokonai után és viszont, kivéve, ha az örökbefogadás az örökbe fogadott egyeneságbeli felmenő rokona, testvére vagy egyeneságbeli felmenő rokonának más leszármazója által történt. Ezekben az esetekben a vér szerinti rokoni kapcsolatból származó jogok és kötelezettségek közül a törvény az öröklési jogot kifejezetten fenntartotta, bár nagyon szűk keretek között hagyja érvényesülni. Az örökbe fogadott után elsősorban ugyanis leszármazói és házastársa, leszármazó hiányában házastársa és örökbe fogadó szülője, leszármazó és házastárs hiányában az örökbe fogadó szülő és annak rokonai örökölnek a ->törvényes öröklés szabályai szerint, az örökbefogadás fennállása alatt. Ezt követően örökölhetnek csupán a vér szerinti rokonok a fenti megkötéssel.

10.7. A vérségi származás megismerése

[83] A Gyermekjogi Egyezmény 7. cikke gyermeki jogként rögzíti, hogy lehetőség szerint ismerje szüleit. A Hágai Örökbefogadási Egyezmény ugyanakkor azt is rögzíti, hogy a származási adatokhoz csak „megfelelő irányítással” jusson hozzá az örökbe fogadott. Az utóbbi évtizedben talán már elfogadottá vált, hogy a gyermeknek ismernie és értenie kell saját élettörténetét. Ezt segítette elő az a felismerés is, hogy a származás megismerése fontos az identitás és az önértékelés fejlődése szempontjából is. Az Emberi Jogok Európai Bírósága értelmezése szerint mivel a származás megismeréséhez fűződő jog is védelmet élvez, felvetődhet a kérdés, hogy ha a származás megismerése a fennálló családi élet megbomlásához vezet, akkor a gyermeknek a zavartalan családi

élet fenntartásához fűződő vagy a származás megismeréséhez fűződő érdekét kell-e preferálni.^[150] A Gyvt. is alapvető gyermeki jogként szabályozza, hogy a gyermeknek joga van a származása, vér szerinti családja megismeréséhez és a kapcsolattartáshoz, függetlenül attól, hogy titkos vagy nyílt örökbefogadással került az örökbe fogadókhöz (->a **gyermekek jogai**).^[151] A Csjk. a Csjt. 2013. január 1-je előtti rendelkezéseire képest differenciáltabban szabályozza a gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő jogát. Korábban nem rendelkezett arról, hogy egyáltalán milyen életkortól kérhet a még kiskorú örökbe fogadott felvilágosítást a gyámhatóságtól vér szerinti szüleinek adatairól, és arra nézve sem adott útmutatást, hogyan kerüljön értékelésre a vér szerinti szülő meghallgatása akkor, ha ő a meghallgatása során adatainak kiadását ellenzi.^[152] A magyar jogban a származás megismerésének lehetősége – más országok jogi szabályozásától eltérően – nem az eredeti anyakönyv megtekintésével, hanem a gyámhatóságtól kérhető tájékoztatással került megoldásra.

[84] Az örökbe fogadott gyermek származásával kapcsolatos tények megismerésére irányuló kérelem esetén a gyámhatóság a vér szerinti szülő, a testvér, a féltestvér meghallgatása nélkül tájékoztatja a kérelmezőt arról, hogy örökbe fogadták-e, él-e a vér szerinti szülője, és a felderíthető adatok szerint van-e testvére, féltestvére. Az örökbe fogadott gyermek vér szerinti szülőjének és testvérének természetes személyazonosító adatairól csak 14. életévének betöltésétől, de törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül juthat tájékoztatáshoz, de ekkor már szükséges a vér szerinti szülő, a testvér meghallgatására is. A kiskorú testvér meghallgatásához törvényes képviselőjének előzetes hozzájárulása szükséges. Ennek lehetőségéről már az örökbefogadási eljárás során tájékoztatni kell a feleket. Ebben az esetben két alapvető érdek ütközik össze, a gyermek származás megállapításához fűződő joga áll szemben a vér szerinti szülő személyes adatai tiszteletben tartásához fűződő joggal, amit a jogalkotó feloldani igyekszik. Az örökbe fogadottal több esetben nem közölhetők a vér szerinti szülő, a testvér természetes személyazonosító adata, amit a Csjk. határoz meg.^[153] A Csjk. a gyermek vérségi származása megismeréséhez való jogától függetlenül szól a vér szerinti szülő egészségügyi adatai megismerésének lehetőségéről. A gyermek érdekében nem tagadható meg anonimizált formában (természetes személyazonosító adatok közlése nélkül) a vér szerinti szülő egészségügyi adatairól való tájékoztatás. A gyámhatóság a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelőtől beszerzett adatok alapján adja meg a tájékoztatást. A gyámhatóság természetesen elutasítja az egészségügyi adatokról való tájékoztatás iránti kérelmet, ha a kérelem alapján nem valószínűsíthető, hogy a kért adatok az örökbe fogadott egészsége szempontjából jelentőséggel bírnak.^[154]

[85] Az egyes országok gyakorlata is változatos a származás megismerése terén. Így Észak-Európában nincs semmilyen életkori megkötés, hogy mikor kérhet valaki adatot az eredeti anyakönyvből, hasonlóan, mint Luxemburgban, ahol azonban mindehhez az örökbe fogadó és a vér szerinti szülők közös beleegyezése is kell. Angliában a gyermek 18. életévé betöltésekor joga van kézhez venni az eredeti születési anyakönyvi kivonatát, egy ezt megelőző tájékoztató beszélgetés után. Finnországban szintén a felnőtté váláskor van joga megismerni vér szerinti szüleit, akiknek adatait az örökbe fogadók ismerik, és a vér szerinti szülő is tudhatja gyermeke kinél és hol él.^[155] A legdifferenciáltabb szabályozás Olaszországban van, ahol az örökbe fogadott tizenhét éves koráig a biológiai szülők adatait a bíróság engedélyével, csak komoly és bizonyított ok alapján, kizárólag az örökbe fogadóknak lehet kiadni. Az ilyen információk átadásához az örökbe fogadott „megfelelő felkészítése és támogatása” is szükséges az örökbe fogadók vagy a szociális szolgálatok segítségével. Az örökbe fogadott tizenhét és huszonöt éves életkora között a származására vonatkozó információk komoly és bizonyított okok esetén kiadhatók, feltéve, ha mindez az örökbe fogadott pszichés és fizikális egészségét nem veszélyezteti. A bíróság ennek eldöntéséhez az érintetteket meghallgatja, és részletes információkat szerez be a szociális szolgálatokon keresztül. Ha az örökbe fogadott huszonöt éves elmúlt, a származására vonatkozó adatokat indoklás és korlátozás nélkül megismerheti. Az információk megismerésére nincs lehetőség, ha a vér szerinti anya a gyermek születésekor kijelenti, hogy anonim kíván maradni. A bíróság engedélyre akkor

nincs szükség, ha az örökbe fogadó szülők meghaltak vagy ismeretlen helyen tartózkodnak.^[156]

11. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása

[86] A Csjk. az örökbefogadás hatálytalanná válásának és megszűnésének szabályozását egy fejezetbe vonja össze. Mindkét eset^[157] az örökbefogadás joghatásainak megszűnését jelenti, a hatálytalanná válás *ex tunc*, a megszűnés pedig *ex nunc* hatállyal. A hatálytalanná válás a törvény értelmében következik be, a megszűnésre a felek kölcsönös kérelme alapján gyámhatósági határozattal, egyoldalú kérelemre bírósági ítélettel, vagyis mindkét esetben felbontás útján kerülhet sor. A megszűnés az örökbefogadásnak a felbontó határozat vagy ítélet jogerőre emelkedésével történő felszámolását jelenti. A felbontás kihat az örökbe fogadóra és rokonaira, valamint az örökbe fogadottra és annak leszármazóira.^[158]

11.1. Az örökbefogadás hatálytalanná válása

[87] Az örökbefogadás céljából az következik, hogy a szülő saját gyermekét nem fogadhatja örökbe, hiszen az örökbefogadás olyan rokoni kapcsolatot hoz létre, amely a vér szerinti rokonok között áll fenn. Ha ez a vérségi kapcsolat már létezik, az örökbefogadás célját vesztetté válik. Az örökbefogadás ezért hatálytalanná válik, ha az örökbe fogadó az örökbe fogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírósági ítélet következtében az örökbefogadott apjának vagy anyjának kell tekinteni. Ha az örökbefogadás hatálytalanná válik, ezt úgy kell tekinteni, mintha az örökbefogadásra nem került volna sor. Az örökbefogadás a törvény rendelkezése alapján válik hatálytalanná, de álláspontunk szerint indokolt, hogy a gyámhatóság egy olyan külön határozatot hozzon, amelyben megállapítja, az örökbefogadás hatálytalanná vált.

11.2. Az örökbefogadás sikeressége, sikertelensége

[88] A külföldi utánkövetési vizsgálatokból kitűnik, hogy az örökbefogadás sikere egyfajta biztonságtudattal és a családhoz tartozás érzésével áll összefüggésben, valamint azzal, hogy az örökbe fogadók úgy tudjanak beszélni „másságukról”, az örökbe fogadott gyermek családi hátteréről és vér szerinti szüleiről, hogy ezzel ne zavarják meg a gyermeknek azt az érzését, hogy befogadták és sajátjukként szeretik.^[159] A „másság” tagadásának lehetséges következményeire először David Kirk hívta fel a figyelmet.^[160] Számos kutatás ugyanakkor rávilágít arra is, hogy a gyerekek oldaláról az örökbefogadási életkoruk, korábbi sikertelen örökbefogadási kihelyezések, valamint az érzelmi és magatartási problémák azok a fő faktorok, amelyek veszélyeztethetik az örökbefogadások stabilitását.^[161] Hazánkban 2009-ben történt egy kérdőíves felmérés a sikertelen örökbefogadásokról, azonban közel sem teljes körűen.^[162] A problémák gyakran a nem megfelelő felkészítésben és kiválasztásban keresendők, amelyek a szakemberek együttműködésével talán sikeresebbek lehetettek volna. Ugyancsak fontos az örökbefogadási motivációk mélyebb vizsgálata mindkét szülőnél, hogy egy későbbi válás vagy egyikük halála mint váratlan körülmény ne vezessen a gyermek „visszaadásához”, hanem fenn tudjon maradni a családi kötelék. Gyakran a családban nevelkedő vér szerinti gyermek vagy a később megszületett vér szerinti gyermek(ek) jelenléte is jelentős tényező az örökbefogadás sikertelenségében, mert az örökbe fogadók érzelmileg elfordulnak az örökbe fogadott gyermektől. Emellett az örökbe fogadott gyermek valamilyen magatartási, pszichés, mentális vagy egészségügyi problémája is befolyásolja a család életét, az örökbefogadás kimenetelét. Az örökbefogadás előtti gondozási hely (például csecsemőotthon) is jelentősen meghatározza az örökbefogadás sikerességét, hiszen ezeknél a gyerekeknél a korai kötődési szakaszban nem állt rendelkezésre egy szerető személy, család, aki a későbbi pszichés fejlődésüket, kötődési képességüket befolyásolhatta volna.

11.3. Az örökbefogadás felbontása

[89] Az örökbefogadásra vonatkozó jogi szabályozás egyik nagy kérdése, hogy ha az örökbefogadás célja az életre szóló kapcsolat, indokolt-e olyan szabályt alkotni, amely lehetővé teszi annak felbontását. A leggondosabb előkészítés és engedélyezés mellett is előfordulhat azonban az, hogy az örökbe fogadott és az örökbe fogadó között olyan mértékben megromlik a kapcsolat, ami az örökbefogadás célját, a családi kapcsolat fennállását megghiúsítja. A magyar jog a tapasztalatok alapján a felbontható örökbefogadás mellett foglalt állást, amely lehetőséget nyújt a rendeltetését betölteni nem tudó örökbefogadás megszűnésére. Az örökbefogadás felbontása azonban számos országban egyáltalán nem lehetséges, így Litvániában, Olaszországban és Németországban sem. Nem bontható fel Norvégiában, Spanyolországban és Szerbiában sem az örökbefogadás, ezért ha a gyermek beilleszkedése nem sikeres, vagy ha a szülők nem gondoskodnak megfelelően a gyerekről, akkor a gyermek gyermekvédelmi gondoskodásba kerül, de az örökbe fogadók továbbra is kötelesek a gyermek gondozásához hozzájárulni.^[163] Több országban a sikertelennek tűnő örökbefogadások esetében alkalmazzák a mediációt, és megkísérik az idősebb gyermek és a szülők közötti problémás helyzetet a jövőre nézve, szakember segítségével rendezni.

11.3.1. Felbontás kölcsönös kérelemre

[90] A Csjt. szabályaival szemben a Csjk. már nem tartalmazza a felbontás akadályaként a „közérdek sérelmét”, hiszen nagykorúnál az önrendelkezési jogának körébe esik annak eldöntése, hogy az örökbefogadást kölcsönösen meg akarják-e szüntetni. Kiskorú gyermek esetében a gyámhatóságnak a kiskorú gyermek legfőbb érdekét kell figyelembe vennie, ami egybeesik a „közérdekkel”, ezért ennek külön nevesítése szükségtelen. Az örökbefogadás létrejöttének szabályozásához hasonlóan a megszűnés szabályozásánál is alapvető jelentősége van az örökbefogadás céljának. Közös kérelem esetén sem lehet tehát azt figyelmen kívül hagyni, hogy az örökbefogadást a gyámhatóság a gyermek érdekében engedélyezte. A felbontás sem függ csupán a felek nyilatkozatától, megegyezésétől, hanem a gyámhatóság ellenőrzése mellett történhet, ezért, ha a felbontás nem áll a gyermek érdekében, azt el kell utasítani.^[164] Nem esik a kölcsönös kérelem fogalma alá, ha az egyik örökbe fogadó meghalt és az örökbe fogadott, valamint az életben levő örökbe fogadó egyetért az örökbefogadás felbontásával.

[91] Megfontolandó azonban az is, hogy a felek által nem kívánt kapcsolatot – amely már nem a szeretetteljes családi nevelést biztosítja – szabad-e a gyermek érdekére hivatkozással fenntartani, ugyanis a feleket nem lehet arra kényszeríteni, hogy gondoskodjanak a gyerekről. A gyermek érdeke elsősorban a családi környezetet, a családi nevelést kívánja, ha ezt nem tudja az örökbefogadás nyújtani, azt fel kell bontani. A felbontásnál azt is figyelembe kell venni, hogy az örökbefogadás megszűnése után hogyan lehet a kiskorú gyermek további sorsáról, neveléséről gondoskodni, ezért mérlegelni kell, hogy mi a helyesebb a gyermek számára, ha róla az örökbe fogadók, esetleg új örökbe fogadók vagy ha az állam a gyermekvédelmi rendszerben gondoskodik.^[165]

11.3.2. Felbontás egyoldalú kérelemre

[92] A Csjk. a felbontás azon esetét „ha az örökbefogadás társadalmi rendeltetését és célját nem tölti be – annak nehezen értelmezhetőségére figyelemmel – elhagyja. A Csjk. a Csjt.-vel szemben már elegendőnek tartja az örökbefogadás felbontásának okaként azt rögzíteni, hogy ha a felek valamelyikének magatartása miatt az örökbefogadás fenntartása a másik félre elviselhetetlen, vagyis a kapcsolatnak az „elviselhetetlenséget” el nem érő megromlása még nem eredményezheti az örökbefogadás felbontását. A külföldi jogok ezt a felbontási okot szinte kivétel nélkül tartalmazzák. „A norvég örökbefogadási törvény az örökbe fogadó részéről a gyermekkel szemben fennálló kötelezettségek tudatos vagy durva elhanyagolását, az örökbe fogadott oldalán az örökbe fogadó vagy közeli hozzátartozója ellen durva vétséget vagy rossz magatartást tekint

felbontási oknak.”^[166] A vérségi szülő-gyermek kapcsolatnál magasabb mércét azonban az örökbe fogadó szülő-gyermek kapcsolatát illetően sem szabad támasztani. Az örökbefogadás bírósági felbontásának anyagi jogi szabályai egyebekben nem térnek el a Csjt. rendelkezéseitől.

[93] Kiskorú gyermek esetében az örökbe fogadó kérelmére csak kivételes esetben bontják fel az örökbefogadást. A perben a Ptk. 4:145. § (4) bekezdés szerint az örökbe fogadó a gyermeket nem képviselheti, számára eseti gyámot kell rendelni, függetlenül attól, hogy a kiskorú felperesi vagy alperesi minőségében vesz részt a perben. Az eseti gyám kirendelése előtt meg kell hallgatni a 14. életévét be nem töltött, de ítélőképessége birtokában levő gyermeket. A kiskorú gyermek érdekében az örökbefogadás felbontása iránti pert a 4:139. § (3) bekezdése alapján megindíthatja a gyámhatóság is, azonban az ügyész a korábbi, az 1952-es Pp.-ben biztosított, perindítási joga megszűnt. A perben szigorúan kell vizsgálni a felbontás feltételeinek megvalósulását, és mindig gondosan kell mérlegelni, hogy csak múló, átmeneti vagy esetleg nevelési problémákról van szó, vagy tartós, az örökbefogadási kapcsolatot megghiúsító körülményekről. Nevelési nehézségek a vér szerinti gyermeknél is előfordulhatnak, és a szülő feladata, hogy ezeket a gondokat megoldja. Önmagában a konfliktusok ténye – különösen, ha azok előidézésében a felbontást kérő is közrehatott – nem vezethet az örökbefogadás felbontásához.^[167] Azonban az örökbefogadás felbontása indokolt, ha annak fenntartása az örökbe fogadó bűncselekményt is megvalósító magatartása miatt a többszörösen sérült és visszamaradt kiskorú örökbe fogadottra elviselhetetlenné vált. A bíróság a büntető ítéletben megállapította, hogy az alperes éveken át veszélyeztette, bántalmazta, félelemben és rettegésben tartotta az örökbe fogadott kiskorú gyermeket.^[168] Nem szolgálhat az örökbefogadás felbontásának alapjául az sem, ha az örökbe fogadó szülők házasságát a bíróság felbontotta, és a különélő örökbe fogadó szülő nem kívánja a gyermekkel a kapcsolatot tartani.^[169] Közös gyermekké fogadás esetén a Csjk. nem zárja ki, hogy az örökbefogadást csak a kérelmező felek tekintetében bontsák fel, vagyis csak az egyik örökbe fogadóval szemben. Ugyanakkor, ha csak az egyikük kéri az örökbefogadás felbontását, az örökbe fogadott mellett alperesként a másik örökbe fogadónak is perben kell állnia, mert olyan közös jogról és kötelezettségről van szó, amely csak egységesen bírálható el.^[170] A felbontás vizsgálatánál nem elegendő az anya-gyermek kapcsolat fennállását vagy fenn nem állását értékelő igazságügyi pszichológus szakértő véleménye, a bíróságnak a rendelkezésre álló bizonyítékok összességének mérlegelésével kell döntenie az örökbefogadás felbontásáról.^[171] Az örökbe fogadó halála után az örökbefogadás felbontását annak érdekében is lehet kérni, hogy az örökbe fogadott a leszármazáson alapuló családi jogállását visszanyerje.

11.4. Az örökbefogadás felbontására irányuló per néhány kérdése

[94] Az 1952-es Pp. a bírósági eljárást nem szabályozta, és nem is említette meg a személyi állapoti perek között, ezért a pert az általános szabályok szerint folytatta le a bíróság. A hatályos Pp. már tartalmazza az örökbefogadás felbontása iránt indított perek különös szabályait is, így ezekre a perekre is kiterjednek és alkalmazandóak a személyi állapottal kapcsolatos perek közös, az általánostól eltérő szabályai. Az örökbefogadás felbontására irányuló eljárási szabályokat a Pp. XXXVI. fejezete tartalmazza, ahol összességében csupán két (illetékesség, perindítás) speciális szabályról van szó. A változás igazi lényegét az adja, hogy főszabály szerint ezekben a perekben is a Pp. személyi állapoti perekre vonatkozó közös szabályai, vagyis 431–435. §-ai alkalmazandóak, és csak ezen különös rendelkezések hiányában az általános szabályok (Pp. 430. §). Így például a személyi állapottal kapcsolatos perek tárgyalásáról a nyilvánosságot akkor is ki lehet zárni, ha annak az általános szabályok között rögzített feltételei nem állnak fenn, vagyis ezekben a perekben a nyilvánosság kizárása indokolás nélkül kérhető. Erre a bíróságnak figyelmeztetnie kell a feleket. A személyi állapottal kapcsolatos perben a perfelvételi tárgyalásnak kiemelt jelentősége van, erre tekintettel írja elő a Pp. a perfelvételi tárgyalás mellőzése lehetőségének tilalmát, és azt, hogy a felek személyes megjelenése a tárgyaláson főszabály szerint kötelező. Továbbá bíróság az általa szükségesnek talált bizonyítást hivatalból is elrendelheti, a tanú pedig hozzátartozói minőségére

tekintettel a tanúságtételt nem tagadhatja meg.

[95] Az örökbefogadás felbontása iránti perben a Pp. az illetékesség és a perindítás tekintetében ad még további speciális szabályokat, ugyanakkor természetesen a Csjk. is tartalmaz anyagi jogi szabályokat a perbeli legitimációval, a perben meghallgatandó személyekkel, a bizonyítással és az ítélet hatályával kapcsolatban.^[172] Az örökbefogadás felbontása iránti perben a Pp. 25. § (3) bekezdés *b)* pontja alapján a járásbíróság hatáskörébe tartozik.^[173] A gyermekbarát igazságszolgáltatás elvárásaira is figyelemmel a Pp. rögzíti, hogy a pert a kiskorú gyermek lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt is meg lehet indítani, amely szabály nem érvényesül nagykorú örökbe fogadottat érintő perben, vagyis ekkor az általános illetékességi szabályokat kell alkalmazni. A Pp. az örökbefogadás felbontása iránti keresetet egyedül az örökbefogadással felvett családi név további viselésére vonatkozó keresettel engedi az összekapcsolni. Az örökbefogadás felbontása során a bíróságnak – erre irányuló kereset vagy viszkonkereset esetén – az ítéletében kell döntenie az örökbe fogadott névviseléséről, melynek során azt vizsgálja, hogy milyen érdeksérelmet okoz az ettől való megfosztása (identitás meghatározó a névjog), figyelemmel a családi név gyakoriságára is. Kiskorú örökbe fogadott esetében a perben a Ptk. előírja a gyermek meghallgatását is – kivéve, ha ez elháríthatatlan akadályba ütközik – annak érdekében, hogy az örökbefogadás felbontása esetén van-e esély a vér szerinti szülőkkel való kapcsolat helyreállítására. Figyelemmel arra, hogy az örökbefogadás kérdésben a bíróság ítélettel dönt, személyállapot változásról van szó, a felek ebben a perben egyezséget nem köthetnek és közvetítésre (mediáció) sem kerülhet sor.

11.5. Az örökbefogadás megszűnésének joghatása

[96] A Csjt. az örökbefogadás megszűnésének joghatásai közül csak a névviselést említette, annak ellenére, hogy az örökbefogadás megszűnése az örökbefogadás valamennyi joghatásának megszűnését jelenti. A Csjk. ezért ezt pótolja, és az örökbefogadás joghatásainál szükségesnek tartja annak a törvényben történő rögzítését, hogy az örökbefogadás megszűnésével felélednek a leszármazáson alapuló rokonságból származó azon jogok és kötelezettségek, amelyek az örökbefogadással megszűntek (például rokontartás, öröklés), de a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek^[174] (gondozás, nevelés, törvényes képviselő, vagyionkezelés.) nem állnak helyre (->szülői felügyelet). Ennek indoka, hogy míg a rokontartás, az öröklés joga feléled a vér szerinti szülővel szemben, a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek automatikus feléledése ellentétes lehet a gyermek érdekével. Erre figyelemmel az örökbefogadás felbontására vonatkozó határozatnak is tartalmazni kell annak a megállapítását, hogy az örökbefogadás felbontásával felélednek a leszármazáson alapuló rokonságból származó azon jogok és kötelezettségek, amelyek az örökbefogadással megszűntek, de a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek nem állnak helyre. Így az örökbefogadás felbontását követően nem kell a gyermek örökbefogadhatóvá válásához szükséges eljárásokat ismét lefolytatni, a gyermek rövid időn belül ismét örökbe fogadó családba kerülhet, feltéve, ha nincs a felügyeleti jog gyakorlására alkalmas vér szerinti szülő.

[97] Az örökbefogadás felbontása után az örökbe fogadott és leszármazói az örökbefogadással felvett családi nevet főszabály szerint nem viselhetik. Az örökbefogadás felbontásával *ipso iure* megszűnik az örökbefogadás folytán felvett családi név, vagyis az örökbe fogadottat a névviseléstől nem kell külön eltiltani. A gyámhatóságnak és a bíróságnak azonban mindig az adott eset összes körülményeit mérlegelve kell döntenie a névviselés kérdéséről, és indokolt esetben kérelemre feljogosíthatja az érintetteket az örökbefogadással felvett családi név további viselésére.^[175] Az örökbefogadás megszűnése nem érinti a gyámhatósági eljárás vagy a per megindítása előtt meghalt örökbe fogadó után megszerzett jogokat. A már átszállt örökséget ebben az esetben visszakövetelni nem lehet. Az örökbefogadás főszabály szerint a felbontó ítélet jogerőre emelkedésével szűnik meg, és kihat mind az örökbe fogadóra és az örökbe fogadó rokonaira, mind az örökbe fogadottra és annak leszármazottaira.^[176]

12. JEGYZETEK

- [1] BACSÓ Jenő: „Családjog: A család joga. Az örökbefogadás” in SZABÓ Imre (főszerk.): *Állam- és Jogtudományi Enciklopédia*, Budapest, Akadémiai, 1980, 604–606.
- [2] BRÓSZ Róbert – PÓLAY Elemér: *Római jog*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1974, 161–162.
- [3] WEISS Emília: „Az örökbefogadás néhány társadalmi és jogi kérdése” *Magyar Tudomány* 1997/2, 181.
- [4] Portugáliában az örökbefogadás jogintézménye igen későn került elfogadásra és rendezésre, amíg számos európai jogrendszer – így Olaszország, Németország és Svájc – a francia Code Civil mintájára elismerte az örökbefogadást, addig erre, ebben az időben, Portugáliában nem került sor. A portugál Polgári törvénykönyv 1966. évi módosítása intézményesítette az örökbefogadás teljes és korlátozott formáját. Szeibert Orsolya: „Portugál családjog: az örökbefogadás és a származása megismeréséhez való jog az alapjogok tükrében, továbbá az élettársi kapcsolat” *Családi jog* 2009/4, 37–38.
- [5] CSIKY Ottó – FILÓ Erika: *Magyar Családjog*, Budapest, HVG–Orac, 2003, 203.
- [6] Ellen HERMAN: „The Paradoxical Rationalization of Modern Adoption” *Journal of Social History* 2002/2, 339–385.
- [7] Az Egyesült Államokban az örökbefogadás elősegítésére fogadták el 2008-ban azt a szövetségi törvényt – *Fostering Connections to Success and Increasing Adoptions Act* –, amely továbbra is célul tűzi ki a speciális szükségletű és különösen az idősebb gyermekek örökbefogadásának elősegítését, és ennek érdekében megemeli az Örökbefogadási Bónusz Program által adható összegeket az ilyen gyermekeket örökbefogadó családok számára. ANDRÁSI Júlia – ITTÉSZ Gábor: „Sikertelen örökbefogadások” *Kapocs* 2015/1, 16–19.
- [8] René HOKSBERGE – Jan Ter LAAK: „Changing attitudes of adoptive parents in Northern European countries” in David M. BRODZINSKY – Jesús PALACIOS (szerk.): *Psychological Issues in Adoption: Research and Practice*, Westport, Praeger, 2005, 27–46.
- [9] SZILVÁSI Léna: „Az örökbefogadásról másképpen” *Esély* 1997/2, 82.
- [10] MARSCHALKÓ Linda: „A nemzetközi örökbefogadás és a gyermek legjobb érdeke” *Iustum Aequum Salutare* 2013/4, 222–223.
- [11] NEMÉNYI Mária – TAKÁCS Judit: „Örökbefogadás és diszkrimináció Magyarországon” *Esély* 2015/2, 68.
- [12] HERCZOG Mária: „Roma gyerekek örökbefogadása Magyarországon” in SOMFAI Balázs (szerk.) *Ünnepi tanulmánykötet Filó Erika egyetemi docens 70. születésnapjára*, Pécs, PTE ÁJK, 2010, 166–167.
- [13] BEKE-MARTOS Judit: „Az örökbefogadás- jogtörténeti megközelítésben” *Családi Jog* 2009/4, 18–23.
- [14] PAPÁCSY Edit: „Az örökbefogadás” in PETRIK Ferenc (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1988, 6–9.

- [15] *A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvény.*
- [16] *Az anyakönyvekről szóló 1952. évi 19. számú törvényerejű rendelet.*
- [17] *A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 1960. évi 12. számú törvényerejű rendelet.*
- [18] *A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 1974. évi I. törvény.*
- [19] *A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény.*
- [20] BH 1989. 445.
- [21] *A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 1986. évi IV. törvény.*
- [22] BH 1992. 1. 28.
- [23] *A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 1990. évi XV. törvény.*
- [24] *A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 1995. évi XXXI. törvény.*
- [25] 1998. évben került kidolgozásra a FIKSZ Program. A FIKSZ jelentése Felelősség, Információ, Kompetencia Szülőknek, vagyis leendő nevelőszülőknek és leendő örökbefogadó szülőknek. A FIKSZ döntéselőkészítő tréning kilenc foglalkozásból áll, ahol a képzés alapját több kompetencia is képezi: például a gyermek szükségleteinek kielégítése és a fejlődésben elmaradások kezelése; a gyermekek és a vér szerinti családjaik közötti kapcsolat támogatása.
- [26] DELI Judit – LANTAI Csilla: „Változások az örökbefogadás területén” *Kapocs* 2014/3, 45–47.
- [27] *Az örökbefogadást elősegítő és az örökbefogadás utánkövetését végző közhasznú szervezetek tevékenységéről és működésük engedélyezéséről szóló 72/2014. (III. 13.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Öfr.).*
- [28] KŐRÖS András: „»Fontolva haladás« – az új Ptk. Családjogi Könyve 12. rész Örökbefogadás I.” *Családi jog* 2008/1, 2.
- [29] Ptk. 4:120. § (5) bekezdés.
- [30] Ptk. 4:138. § (2) bekezdés.
- [31] A Gyermejjogi Bizottság 2013-ban fogadta el a 14. Átfogó Kommentárját a gyermek legfőbb (mindenekfelett álló) érdekének figyelembevételéről (CRC/C/GC/14.)
- [32] NYITRAY Zsuzsanna: „A Gyermejjogi Egyezmény 3. cikk 1. bekezdésének értelmezési és alkalmazási nehézségei” in FAZEKAS Marianna (szerk.) *Jogi Tanulmányok*, Budapest, ELTE ÁJK Doktori Iskolaínak III. Konferenciája, 2012, 197–209.
- [33] KATONÁNÉ PEHR Erika: „Az örökbefogadás” in KŐRÖS András (szerk.): *Polgári Jog – Családjog – Az új Ptk. magyarázata*, Budapest, HVG–Orac, 2014, 218.
- [34] Ptk. 4:127. § (1) bekezdés.
- [35] NEMÉNYI Eszter: „Miért nem szóltak előre? A lemondó szülők felkészítéséről” *Család, Gyermek, Ifjúság* 2006/1.
- [36] *Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény.*
- [37] GRÁD András: *Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélezéséről*, Budapest, HVG–Orac, 1998, 243.

[38] Ptk. 4:132–4:134. §.

[39] Ptk. 4:145. §.

[40] BH 1992. 28.

[41] A Gyer. 2. § a) pontja értelmében: az ítélőképessége birtokában lévő gyermek: az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni.

[42] SZEIBERT Orsolya: „A gyermek meghallgatása és a jogellenes gyermekelvitel” *Családi jog* 2008/4, 30–31.

[43] *Keegan v. Ireland*, Judgment of 26 May 1994, Series A, no. 290, p.19, § 49.

[44] Az életközösség megszűnése csak akkor következik be, ha a különéléshez legalább az egyik házastárs részéről a házastársi összetartozás és kapcsolat megszakításának elhatározott szándéka is járul, és annak kifejezésre juttatása is, hogy a másik házastárssal tovább együtt élni nem hajlandó. Lásd PAPÁCSY Edit (14. j.) 45.

[45] Csjk. 4:120. § (3) bekezdés.

[46] Lásd MARSCHALKÓ (10. j.) 228.

[47] Hágai Örökbefogadási Egyezmény 16. cikk 1. b) pont, Gyermekjogi Egyezmény 20. cikk 3. pontjának második mondata.

[48] HERCZOG Mária (szerk.): *Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához*, Budapest, Család, Gyermek, Ifjúság, 2009, 209.

[49] BARZÓ Tímea: „A gyermek érdekének védelmét erősítő családjogi alapelv érvényesülésében felmerülő ellentmondások” *Opuscula Civilia* 2017/2, 7.

[50] Lásd részletesen MARSCHALKÓ Linda: „Az örökbefogadás és a gyermek legjobb érdeke” *Iustum Aequum Salutare* 2013/2, 265–279.

[51] Ptk. 4:120. § (5) bekezdés.

[52] FILÓ Erika: „Örökbefogadás” in SÁRINÉ VASS Margit (szerk.) *A családjogi törvény magyarázata*, Budapest, KJK–Kerszöv, 2002, 781.

[53] Ptk. 4:121. § (1) bekezdés.

[54] Revised European Convention on the Adoption of Children [ETS 202], 2008. november 27.

[55] KÉPÍRÓ Angéla: „Örökbefogadás itthon és külföldön” in ÁDÁM Antal (szerk.): *PhD tanulmányok*, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, 2008, 187–212.

[56] KATONÁNÉ PEHR Erika: „Néhány gondolat az örökbefogadás megváltozott jogi környezetéről” *Családi Jog* 2013/2, 13.

[57] Csjk. 4:121 § (2) bekezdés.

[58] Csjk. 4:122. § (2) bekezdés.

[59] Lásd a *Fundamentum* 2008/3. számát.

[60] SZEIBERT Orsolya: „Azonos neműek házasságát, regisztrált partnerkapcsolatát érintő változások Európában” *Családi Jog* 2006/4, 31–36.

[61] TAKÁCS Judit – SZALMA Ivett: „Az azonos nemű párok általi örökbefogadással kapcsolatos attitűdök Magyarországon” *SOCIO.HU* 2013/1, 3.

[62] HEGEDŰS Andrea: *Az élettársi kapcsolat szabályozásának áttekintése, különös tekintettel a polgári jogi kodifikációs folyamatra*, Doktori értekezés, Szeged, 2008, 72.

- [63] Az Emberi Jogok Európai Bírósága az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkének megsértését állapította meg, mert Svájc nem tette lehetővé az élettárs gyermekének örökbefogadását a velük együtt élő másik élettársnak. *Emonet v. Switzerland*, Judgment of 13. December. 2007, no. 39051/03.
- [64] SZEIBERT Orsolya: „A gyermekek és szülők, szülői feladatokat ellátó személyek a posztmodern társadalmakban” *Családi Jog* 2017/3.
- [65] 2003. január 1-jével főszabályként egy kötelező képzés került bevezetésre, melynek szabályait a *helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközit működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról szóló a 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet* (Képzr.) adja.
- [66] Ptk. 4:122. § (1) bekezdés.
- [67] HERCZOG Mária: „Miért és mire kell felkészíteni az örökbefogadókat?” *Családi jog* 2003/2, 9–11.
- [68] Ptk. 4:122. § (2) bekezdés.
- [69] A TEGYESZ örökbefogadással kapcsolatos további részletes feladatait a *személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet* (Nmr.) szabályozza
- [70] BÁN Istvánné at al.: *Örök befogadás – Örökbefogadás*, Budapest, Budapest Főváros Önkormányzatának Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálat, 2012.
- [71] Gyer. 39. § (3) bekezdés.
- [72] Gyer. 39/A. §.
- [73] „Annak érdekében, hogy növekedjen az örökbe fogadni szándékozók körében a 3 évesnél idősebb, valamint a sérülékeny helyzetű (roma, fogyatékossgal élő, idősebb stb.) gyermekek elfogadása iránti hajlandóság, szükségessé vált az örökbe fogadni szándékozóknak tartott kötelező felkészítő tanfolyam tematikájának kiegészítése érzékenyítő, önismereti jellegű tananyag elemekkel.” A tanfolyam időtartama 2018. január 1-jei hatállyal 21 órától 40 órára emelkedett. DELI Judit – SIPOS-BIELOCHRADSZKY Bernadett: *Egységes Képzési Program (EKP) az örökbefogadói tanfolyami képzéshez*, Budapest, Emberi Erőforrások Minisztériuma, 2017.
- [74] Lásd KÉPÍRÓ (55. j.)
- [75] Ptk. 2:8. § (1) bekezdés.
- [76] Ptk. 4:191. §.
- [77] Gyvt.72. § (2) bekezdés.
- [78] Btk. 61–62. §.
- [79] Ptk. 4:137. §
- [80] KATONÁNÉ PEHR Erika: „Az örökbefogadás” in Kőrös András (szerk.): *A családjog kézikönyve*, Budapest, HVG–Orac, 1997, 364.
- [81] Lásd szerb családjogi törvény.
- [82] A *családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény* 20/B. §-a értelmében speciálisan csak örökbefogadóknak jár az örökbefogadói gyermekgondozást segítő ellátás (GYESE), ha – a házastársi és a rokon örökbefogadás kivételével – a gyermek a gondozásba kihelyezésekor a harmadik életévét már betöltötte – illetve az ikergyermek már tankötelesek –, de a tizedik életévét még nem töltötte be.
- [83] KŐRÖS András – MAKAI Katalin: „Családjog – Örökbefogadás” in VÉKÁS Lajos (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*, Budapest, CompLex, 2008, 499.

- [84] BH 2004. 62.
- [85] Gyvt. 62/A. §.
- [86] ÁGOSTON Zsuzsanna – DELI Judit – DUDÁS Zoltán – LANTAI Csilla – NÁDAI Erika: „Az örökbefogadás szabályozásának változásai” *Kapocs*, 2012/4, 49.
- [87] Ptk. 4:125–4:127. §.
- [88] Ptk. 4:124. §.
- [89] Gyer. 102. § (1) bekezdés h) pont.
- [90] HERCZOG Mária (szerk.): *Ne hagyjuk őket magukra! Megelőzhető az újszülöttgyilkosság*, Budapest, Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, 2001.
- [91] Ptk. 4:125. §.
- [92] Lásd WEISS (3. j.) 190.
- [93] *Az örökbefogadást elősegítő és az örökbefogadás utánkövetését végző közhasznú szervezetek tevékenységéről és működésük engedélyezéséről szóló 72/2014. (III. 13.) Korm. rendelet* (Öfr.).
- [94] Lásd DELI– LANTAI (26. j.) 43.
- [95] Ptk. 4:126. § (1) bekezdés.
- [96] Ptk. 4:127. § (1) bekezdés.
- [97] BH 2008. 16.
- [98] HERCZOG Mária: „Veszteség, gyász és örökbefogadás” *Család, Gyermek, Ifjúság* 2001/2, 9.
- [99] Claire FENTON-GLYNN: *Adoption without consent*. Update 2016, Brussels, European Union, 2016.
- [100] KGD 1992. 197.
- [101] KÖRÖS András: „A családjog jövője. Az új Ptk. Családjogi Könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése Második rész: Rokonság, szülői felügyelet, tartás, gyámság” *Családi jog* 2016/4, 3.
- [102] A szerb **családjogi törvény** szerint az örökbefogadáshoz történő szülői hozzájárulás a gyermek két hónapos kora előtt nem adható. A szülő a hozzájáruló nyilatkozatot a nyilatkozat napjától számított harminc napon belül visszavonhatja.
- [103] Jean-François MIGNOT: „Adoption in France and Italy: A comparative history of law and practice (nineteenth to twenty-first centuries)” *Population -Paris, Institut National D'etudes Demographiques* 2015/4, 759–782.
- [104] Carole R. SMITH: *Örökbefogadók és nevelőszülők*, Budapest, Pont, 1995, 154.
- [105] Lásd MARSCHALKÓ (10. j.) 223.
- [106] Lásd a **Konvenció** szövegét.
- [107] Rokszolana SZTASZIV: „A nemzetközi örökbefogadás, különös tekintettel Ukrajnára” *Családi jog* 2012/2, 34.
- [108] Cantwell NIGEL: *The Best Interests of the Child in Intercountry Adoption*, Florence, UNICEF Office of Research, 2014.
- [109] *Committee of the Rights of the Child: General Comment No. 6. (2005) on treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*. CRC/GC/2005/6.
- [110] *International adoption in the European Union*, P7-TA (2011) 0013; *Cross-border aspects of adoptions*, P8-TA (2017) 0013.

- [111] DELI Judit: „Gyermekvédelmi szakellátások” in MATTENHEIM Gréta (szerk.): *Kommentár a gyermekvédelmi törvényhez*, Budapest, Wolters Kluwer, 2017, 378.
- [112] *Korkein hallinto-oikeus (Finnország)*, C-523/07, C:2009:225, 39. pont.
- [113] Ptk. 4:129. § (2) bekezdés.
- [114] Meghatalmazott testületek például Hollandiában.
- [115] Hágai Örökbefogadási Egyezmény 15. cikk.
- [116] Gyer. 49. § (2)–(3) bekezdés.
- [117] ANDRÁSI Júlia: „Fokozott állami felelősség a jó döntésért és a sikeres örökbefogadásért – Néhány európai ország gyakorlata a nemzetközi örökbefogadások utánkövetéséről, a származási adatokhoz való hozzáférésről és a sikertelen nemzetközi örökbefogadásokról” *Család, Gyermek, Ifjúság* 2006/1, 66.
- [118] Hágai Örökbefogadási Egyezmény 23. cikk.
- [119] Lásd KATONÁNÉ PEHR (33. j.) 245.
- [120] Ptk. 4:128. § (1) bekezdés.
- [121] KATONÁNÉ PEHR Erika: „Örökbefogadás, örökbefogadási eljárás” in SÁRINÉ SIMKÓ Ágnes (szerk.): *Gyermei jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem*, Budapest, HVG–Orac, 2015, 191.
- [122] Ptk. 4:128. § (2) bekezdés.
- [123] Lásd KÖRÖS (28. j.) 13.
- [124] HAZAI Vera: „A gyermekvédelem gyakorlata Franciaországban” in HAZAI Vera – HERCZOG Mária (szerk.): *A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata*, Budapest, Pont, 1994, 89.
- [125] DELI Judit: „Kinek az érdeke? Az örökbefogadás feltételeivel kapcsolatos szabályozás változásai” *Család, Gyermek, Ifjúság* 2006/1, 35.
- [126] MENYHÁRT Attila: „Örökbefogadás” in VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.) *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, Kommentár a Polgári Törvénykönyvről*, Budapest, Wolters Kluwer, 2014.
- [127] *Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény* (Ákr.).
- [128] Gyer. 45–47. §.
- [129] *A gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet* (Gyár.) 7. §.
- [130] Lásd KATONÁNÉ PEHR (33. j.) 246.
- [131] Lásd DELI (125. j.) 35.
- [132] Gyer. 47/A. §; Öfr. 10–12. §
- [133] Lásd: ANDRÁSI (117. j.) 64–65.
- [134] SALLAI Éva: „A Video Interaction Guidance (VIG) elméleti megközelítéseinek kaleidoszkópja” in BATIZ Enikő (szerk.): *A pszichológiáról és azon túl...*, Kolozsvár, Presa Universitara Clujeana, 2012, 55–68.
- [135] BÉNYEY Noémi: „Az örökbefogadás” *JURA* 2010/2, 137.
- [136] Lásd KATONÁNÉ PEHR (33. j.) 248.
- [137] BOROS Zsuzsa: „A házasság érvénytelensége” in KÖRÖS András (szerk.): *Polgári Jog – Családjog – Az új Ptk. magyarázata*, HVG–Orac, Budapest, 2014, 55.

- [138] Lásd PAPÁCSY (14. j.) 87.
- [139] BH 1960. 2764.
- [140] Ptk. 4:138–4:139. §.
- [141] Lásd KATONÁNÉ PEHR (56. j.) 15.
- [142] Ptk. 4:133. § (2)–(4) bekezdés.
- [143] Lásd SZEIBERT (64. j.).
- [144] Ptk.4:150. § (4) bekezdés.
- [145] POMOZI Péter – FÖLDESI Eszter: „Az észtt névtervezés az észtt nyelvpolitikai modell tükrében” *Névtani Értesítő* 2016/38, 193–207.
- [146] KÖRÖS András: „»Fontolva haladás« – az új Ptk. Családjogi Könyve 13. rész Örökbefogadás II.” *Családi jog* 2008/2, 2.
- [147] Ptk. 7:72–7:73. §.
- [148] BAGI István: „Az örökbefogadás és az öröklési jog kapcsolata a magyar polgári jogfejlődésben Werbőczytől a XX. század végéig” in CSEHI Zoltán – KOLTAY András – LANDI Balázs – POGÁCSÁS Anett (szerk.): *(L)EX CATHEDRA ET PRAXIS. Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából*, Budapest, Pázmány Press, 2014, 31.
- [149] EBH 2004.1030.
- [150] SZEIBERT Orsolya: „Középpontban a gyermekek: a kiskorú szülők helyzete és a gyermek identitáshoz fűződő joga” *Családi Jog* 2005/3, 20–26.
- [151] Gyvt. 7. § (4) bekezdés.
- [152] WEISS Emilia: „A származás megismeréséhez való jog és e jog korlátai” *Jogtudományi Közlöny* 2002/1, 9.
- [153] Ptk. 4:135. § (4) bekezdés.
- [154] Lásd KATONÁNÉ PEHR (33. j.) 254.
- [155] KÖRÖS András: „A gyermek vérségi származása megismeréséhez fűződő joga” in CSEHI–KOLTAY–LANDI –POGÁCSÁS (148. j.) 396.
- [156] ANDRÁSI (117. j.) 66.
- [157] Ptk. 4:137–4:139. §.
- [158] Ptk. 4:138. § (4) bekezdés; Ptk. 4:140. § (2) bekezdés.
- [159] Lásd SMITH (104. j.) 154.
- [160] H. David KIRK: *Shared Sate: Theory of Adoption and Mental Health*, New York, Free Press of Glencoe, 1964.
- [161] Alfréd KADUSHIN – Frederick SEIDL: „Adoption failure: a social work postmortem” *Social Work* 1971, 32–38.
- [162] ANDRÁSI Júlia: „Örökbe-fogadás? Országos felmérés az örökbefogadásból gyermekvédelmi gondoskodásba visszakérült gyermekek helyzetéről” *Család, Gyermekek, Ifjúság* 2009/2.
- [163] Lásd ANDRÁSI (117. j.) 17.
- [164] BH 1981. 232.
- [165] Lásd KATONÁNÉ PEHR (33. j.) 257.

[166] Lásd KŐRÖS (146. j.) 5.

[167] BH 2000. 19.

[168] BH 2015. 68.

[169] BH 2010. 185.

[170] Pp. 36. §.

[171] Kúria Pfv. II. 21.385/2013, megjelent: *Kúriai Döntések 2015/3*, 68.

[172] KÖVESNÉ KÓSA Zsuzsanna: „Az örökbefogadás felbontása iránt indított per” in VARGA István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja*, HVG–Orac, 2017, 1861–1866.

[173] A nemzetközi hatáskör, azaz a joghatóság kérdésében pedig *a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény* 105. § (1) bekezdése az irányadó.

[174] Ptk. 4:144. §.

[175] BH 2012. 174.

[176] Ptk. 4:140. § (1)–(2) bekezdés.